

ΠΜΣ “ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ”
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ
ΕΙΔΙΚΕΥΣΗ: ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΤΙΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ ΚΑΙ
ΤΗΝ ΙΔΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

«ΕΘΕΛΟΝΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ΚΡΑΤΗΣΗΣ»

ΤΡΙΜΕΛΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Καρακατσάνη Δέσποινα Καθηγήτρια	Επιβλέπουσα
Παπαθεοδώρου Θεόδωρος Καθηγητής	Μέλος
Φεφές Μιχάλης Αναπληρωτής Καθηγητής	Μέλος

Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια
Λισγάρα Ελένη

Κόρινθος Ιανουάριος 2023

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους όσους συνέβαλαν στη διεκπεραίωση της εν λόγω διπλωματικής εργασίας η οποία πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών “Κοινωνική Πολιτική” της σχολής Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών του τμήματος Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου με ειδίκευση “ Πολιτικές για τη Μετανάστευση, τις Κοινωνικές Διακρίσεις και την Ιδιότητα του Πολίτη”. Ένα μεγάλο ευχαριστώ στην κυρία Καρακατσάνη Δέσποινα, επιβλέπουσα καθηγήτρια της εργασίας. Την ευχαριστώ για την επαγγελματική της συνέπεια, την άμετρη υπομονή της και τις ουσιαστικές διευκρινήσεις. Η συμβολή της υπήρξε καθοριστική για την ολοκλήρωση του εγχειρήματος αυτού. Πολλά ευχαριστώ στις εθελόντριες εκπαιδευτικούς που συνέβαλαν ποικιλοτρόπως στην παρούσα εργασία και με βοήθησαν να κατανοήσω εμπράκτως το βαθύτερο νόημα του εθελοντισμού. Τέλος πολλές ευχαριστίες σε όλους τους δικούς μου ανθρώπους που με στήριζαν με κάθε μέσο και τρόπο ώστε να επιτευχθεί η υλοποίηση της παρούσας εργασίας σε μια απρόσμενα ευάλωτη και απαιτητική περίοδο της ζωής μου.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η δημόσια και δωρεάν εκπαίδευση για τον/την έγκλειστο/η συνιστά αναφαίρετο ανθρώπινο δικαίωμα το οποίο προστατεύεται στο πλαίσιο ενός δημοκρατικού πολιτεύματος και οι έγκλειστοι πολίτες των Καταστημάτων κράτησης ως μέλη μιας ευάλωτης κοινωνικής ομάδας χρήζουν την ικανοποίηση ιδιαίτερων εκπαιδευτικών αναγκών. Αντικείμενο της παρούσας έρευνας αποτελούν η σχέση μεταξύ του εθελοντισμού και της εκπαίδευσης όπως διαμορφώνεται στα Καταστήματα κράτησης Τίρυνθας(Αγροτικές φυλακές) και Ναυπλίου (Κλειστές φυλακές). Θα επικεντρωθούμε στα εκπαιδευτικά προγράμματα που υλοποιούνται στα εν λόγω Καταστήματα μέσα από τον εθελοντισμό, στο πλαίσιο της μη τυπικής εκπαίδευσης. Ο στόχος της εν λόγω ερευνητικής εργασίας είναι να διερευνηθούν η σχέση μεταξύ εθελοντισμού και εκπαίδευσης, ο ρόλος και τα αποτελέσματα των εκπαιδευτικών εθελοντικών προγραμμάτων στην επανένταξη των έγκλειστων στην κοινωνία στα πλαίσια της κράτησής τους στα εν λόγω Καταστήματα. Επιπρόσθετα να διερευνηθεί ποια είναι τα εκπαιδευτικά εργαλεία που προωθούνται και για ποιους λόγους. Για τη διενέργεια της έρευνας η μέθοδος που ακολουθήθηκε είναι η ποιοτική, μέσα από τη διεξαγωγή συνέντευξης γιατί θεωρήθηκε ως η πιο ενδεδειγμένη τόσο για τη συγκέντρωση πληροφοριών, όσο και για τη συγκέντρωση βασικών στοιχείων σχετικών με τη λειτουργία και πραγματοποίηση των εν λόγω εθελοντικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Για την ανάλυση των αποτελεσμάτων ακολουθήθηκε η θεματική ανάλυση περιεχομένου σε άξονες. Τα αποτελέσματα της έρευνας καταδεικνύουν την εκπαίδευση ως τη μόνη λύση για την καλύτερη και την απόδοση μιας ποιότητας στην έγκλειστη ζωή των κρατουμένων αλλά και στη μετέπειτα ζωή τους εκτός φυλακής. Μέσα από τα εθελοντικά εκπαιδευτικά προγράμματα δίνεται η δυνατότητα σε μια ομάδα ανθρώπων, ευάλωτων, να ενδυναμωθούν, να εντοπίσουν, να αποκτήσουν, να αναπτύξουν καθώς και να χρησιμοποιήσουν τις δυνάμεις και τις δυνατότητές τους, τις οποίες εν' μέρη ή εξ' ολοκλήρου κατέκτησαν μέσα από τον αντίκτυπο της έμπρακτης εκδήλωσης του εθελοντισμού. Επιπρόσθετα οι θετικές επιδράσεις των εθελοντικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων στα καταστήματα κράτησης είναι εμφανής και στους εθελοντές που συμμετέχουν σε αυτά. Η συμβολή της τέχνης στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα των Καταστημάτων κράτησης είναι ιδιαίτερος σημαντική καθώς ανοίγει νέους ορίζοντες και προτάσσει τη θετική πλευρά της ζωής. Τα συμπεράσματα της έρευνας συμβαδίζουν με παλαιότερες και με συναφούς περιεχομένου έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί στα Καταστήματα κράτησης της Ελλάδας σε σχέση με την παρεχόμενη εκπαίδευση και το ρόλο που διαδραματίζει. Η παρούσα έρευνα δύναται να συνεισφέρει στην ενίσχυση της συνειδητοποίησης της σημαντικότητας που χαρακτηρίζει τη σχεδίαση και την εφαρμογή των εκπαιδευτικών προγραμμάτων που υλοποιούνται στα Καταστήματα κράτησης της χώρας ως η μόνη διέξοδος, που απεγκλωβίζει, καλύτερεύει και δίνει ώθηση για δημιουργική ζωή.

ABSTRACT

Public and free education for the incarcerated person is an inalienable human right that is protected within the framework of a democratic state and the incarcerated citizens of Detention Centers as members of a vulnerable social group need the satisfaction of special educational needs.

The subject of this research is the relationship between volunteering and education as it is formed in the Detention Centers at Tirynta and Nafplio.

We will focus on the educational programs implemented in Detention Centers through volunteering, in the context of non-formal education

The aim of this research work is to investigate the relationship between volunteering and education, the role and results of educational volunteering programs in the rehabilitation of the incarcerated into society within the context of their detention in these Centers.

In addition to investigate which educational tools are being promoted and for what reasons.

To conduct the research, the method followed is the qualitative one, through the conduction of interview because it was considered the most appropriate, both for gathering information and basic elements related to the operation and the implementation of the voluntary educational programs.

For the analysis of the results, the thematic analysis of content in categories was followed.

The results of the research show that education is the only solution for improving and providing a quality in the incarcerated life of prisoners and in their later life outside of prison.

Through voluntary educational programs, a group of people, vulnerable, is given the opportunity to empower, identify, acquire, develop as well as use their strengths and capabilities, which they partially or fully acquired through the impact of the practical showing of volunteering.

In addition, the positive effects of voluntary educational programs in Detention Centers are also evident in the volunteers who participate in them.

The contribution of art to the educational program of Detention Centers is particularly important as it opens up new horizons and promotes the positive side of life.

The conclusions of the research are in line with previous and related research that has been carried out in the Detention Centers of Greece in relation to the training provided and the role it plays.

This research can contribute to strengthening the awareness of the importance involved in the design and implementation of the educational programs implemented in the country's Detention Centers as the only way out, which unlocks, improves and gives impetus to creation.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ευχαριστίες.....	σελ. 2
Περίληψη	σελ. 3
Abstract.....	σελ. 3
Περιεχόμενα.....	σελ. 5
Εισαγωγή.....	σελ. 7

Α'. ΜΕΡΟΣ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

1.1 Η Έννοια του Κοινωνικού Αποκλεισμού.....	σελ. 8
1.2 Η Έννοια Της Επανένταξης.....	σελ. 8
1.3 Εκπαίδευση Και Επανένταξη.....	σελ. 10

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΙΣ ΦΥΛΑΚΕΣ

2.1 Ιστορική Αναδρομή Της Εκπαίδευσης Στα Καταστήματα Κράτησης της Ελλάδας.....	σελ. 11
2.2 Ιστορική Αναδρομή Της Εκπαίδευσης Στα Σωφρονιστικά Καταστήματα Του Εξωτερικού.....	σελ. 13
2.3 Σύγκριση Της Παρεχόμενης Εκπαίδευσης Στα Σωφρονιστικά Καταστήματα Της Ελλάδας Και Στις Χώρες Του Εξωτερικού.....	σελ. 14
2.4 Ο Σκοπός Της Εκπαίδευσης Στα Καταστήματα Κράτησης Στην Ελλάδα.....	σελ. 15

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ ΕΘΕΛΟΝΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

3.1 Έννοια Του Εθελοντισμού.....	σελ. 16
3.2 Εκπαίδευση Και Εθελοντισμός.....	σελ. 17
3.3 Ο Ρόλος Του Εθελοντή.....	σελ. 17
3.4 Η Έννοια Της Κοινωνίας Των Πολιτών.....	σελ. 18

3.5 Παραδείγματα Εθελοντισμού Στην Εκπαίδευση.....σελ. 19

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

4.1 Η Τέχνη Στην Εκπαίδευση Των Κρατουμένων.....σελ.20
--

Συμπεράσματα Θεωρητικού Μέρους.....σελ. 21
--

Β'. ΜΕΡΟΣ

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ: ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

1.1 Σκοπός Και Στόχοι Της έρευνας.....σελ.22
--

1.2 Μέθοδος Συλλογής Δεδομένων.....σελ.23

1.3 Μεθοδολογία.....σελ.24

1.4 Δείγμα.....σελ.25

1.5 Παρουσίαση Των Αποτελεσμάτων.....σελ.26

Πρώτος Άξονας: Ο Ρόλος Των Εθελοντικών Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων Και οι Εκπαιδευτικοί Στόχοι.....σελ.27
--

Συμπεράσματα Α' Άξονα.....σελ.29

Δεύτερος Άξονας: Αποτελέσματα Των Εκπαιδευτικών Εθελοντικών Προγραμμάτων.....σελ.30

Συμπεράσματα Β' Άξονα.....σελ.34

Τρίτος Άξονας : Εκπαιδευτικά Εργαλείασελ.35

Συμπεράσματα Γ' Άξονα.....σελ.36

1.6 Συμπεράσματα Ερευνητικού Μέρους.....σελ.36
--

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣσελ.37

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΠΟΥ ΤΕΘΗΚΑΝ ΣΤΗ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ.....σελ.41

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι έγκλειστοι πολίτες στα καταστήματα κράτησης τόσο της Ελλάδας όσο και του εξωτερικού αποτελούν μέρος μιας ευάλωτης κοινωνικής ομάδας που εμφανίζει ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και χρήζει την ικανοποίηση ιδιαίτερων εκπαιδευτικών αναγκών. Η έννοια της ευαλωτότητας αποτελεί τρόπο διερεύνησης των παραγόντων που τη δημιουργούν, την ενισχύουν ή τη συντηρούν. Με διαφορετικό τρόπο όλοι οι άνθρωποι είναι ευάλωτοι καθώς η ευαλωτότητα εξαρτάται από τις κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές μεθόδους ένταξης και μείωσης του κοινωνικού αποκλεισμού. Η έννοια των ευάλωτων ομάδων πρωτοεμφανίστηκε το 2001 στο Ηνωμένο Βασίλειο με αναφορά στη μειονότητα των Ρομά. Ευάλωτος, συνεπώς, ορίζεται ο άνθρωπος που ανήκει σε μία ομάδα που η ευαλωτότητα εξαρτάται από ιδιαίτερες κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες.(Νίκου, 2021). Ο ευάλωτος άνθρωπος εκτίθεται καθημερινά σε κίνδυνο που απειλεί την αξιοπρέπειά του και τα δικαιώματά του. Οι ανήλικοι κρατούμενοι βλέπουν στην εκπαίδευση τη διέξοδο από τη φυλακή τους στην ελευθερία και από την άγνοια στη γνώση. Πιο συγκεκριμένα, η εκπαίδευση σε συνθήκες κράτησης αποτελεί τη μοναδική ευκαιρία να αξιοποιηθεί δημιουργικά ο χρόνος τους, να γνωρίσουν τα ενδιαφέροντά τους και να ξεφύγουν από τις άσχημες συνθήκες φυλάκισης.(Πέτσας,2017). Η εκπαίδευση είναι ο μόνος δρόμος που οδηγεί στην αυτογνωσία, στην κοινωνικοποίηση και στη συνειδητοποίηση του ρόλου τους ως πολίτες μιας ευνομούμενης κοινωνίας.

Στην παρούσα εργασία θα μελετήσουμε τον εθελοντισμό και την εκπαίδευση στα καταστήματα κράτησης. Θα επικεντρωθούμε στα εκπαιδευτικά προγράμματα που εφαρμόζονται στα εν λόγω Καταστήματα μέσα από τον εθελοντισμό, στο πλαίσιο της μη τυπικής εκπαίδευσης. Η συγκεκριμένη μελέτη επικεντρώνεται στα εθελοντικά εκπαιδευτικά προγράμματα και αποσκοπεί στο να απαντήσει σε ερωτήματα όπως τη σχέση μεταξύ εθελοντισμού και εκπαίδευσης, το σκοπό των εν λόγω εθελοντικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων καθώς και το πως συμβάλλει η εκπαίδευση και ειδικά τα εθελοντικά προγράμματα στην επάνοδο των έγκλειστων στη κοινωνία.

Για να επιτευχθεί ο σκοπός της μελέτης, στο πρώτο μέρος της εργασίας επιχειρείται μια βιβλιογραφική αναδρομή της εκπαίδευσης στα καταστήματα κράτησης και σε βασικές έννοιες που σχετίζονται με την εκπαίδευση και τη ζωή των έγκλειστων στα εν λόγω ιδρύματα κράτησης. Αναλυτικότερα, μετά την εισαγωγή με την προβληματική του θέματος, ακολουθεί το πρώτο κεφάλαιο με τον ορισμό των εννοιών του κοινωνικού αποκλεισμού και της κοινωνικής επανένταξης σε συνάρτηση με την εκπαίδευση. Στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται μια ιστορική αναδρομή της εκπαίδευσης στα καταστήματα κράτησης και στη συνέχεια, το τρίτο κεφάλαιο μελετά την έννοια του εθελοντισμού σε συνάφεια με την εκπαίδευση. Στο δεύτερο μέρος επιχειρείται μια ερευνητική προσπάθεια που αναφέρεται στα εθελοντικά εκπαιδευτικά προγράμματα τα οποία εφαρμόζονται στα καταστήματα κράτησης Τίρυνθας και Ναυπλίου.

Α΄ ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

1.1 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥ

Στο σημείο αυτό αξίζει να γίνει εισαγωγή της έννοιας «Κοινωνικός Αποκλεισμός», η οποία αναφέρεται σε μια «πολυδιάστατη διαδικασία διάρρηξης των κοινωνικών δεσμών, που σε ατομικό επίπεδο συνεπάγεται την απουσία κοινωνικών σχέσεων, την ανεπαρκή συμμετοχή στις συνηθισμένες δραστηριότητες της κοινωνίας ή την παρεμπόδιση από την πρόσβαση στα δικαιώματα που απορρέουν από την ιδιότητα του πολίτη, ενώ στο συλλογικό επίπεδο αντανακλά την έλλειψη κοινωνικής συνοχής και αλληλεγγύης. Αναφέρεται, ωστόσο, και σε ένα δομικό αποτέλεσμα που χαρακτηρίζεται από μια συσσώρευση αρνητικών παραγόντων και μειονεξιών». (Φερώνας, 2019:72). Το άτομο που υφίσταται τον κοινωνικό αποκλεισμό δεν έχει κοινωνική ζωή δεν δραστηριοποιείται, δεν έχει πολιτικά δικαιώματα και επιπλέον ο αποκλεισμός του πλήττει την ενότητα και την ευρυθμία μιας δημοκρατικής κοινωνίας. Σήμερα, οι κοινωνικές ανισότητες δεν συναρτώνται μόνο με το οικονομικό και ταξικό υπόβαθρο κάποιου, αλλά περιλαμβάνουν ποικίλες άλλες κατηγορίες που αφορούν την εθνικότητα, το κοινωνικό φύλο, τον σεξουαλικό του προσανατολισμό, την εκδήλωση παραβατικών πράξεων καθώς και τις επακόλουθες συνέπειες αυτών. Η διαφορετικότητα, ακόμα και σήμερα, στιγματίζεται και περιθωριοποιείται. (Φερώνας, 2019). Στις σύγχρονες κοινωνίες η έλλειψη ανεκτικότητας απέναντι στην ετερότητα πυροδοτεί το ρατσισμό και αυτός με τη σειρά του επιφέρει τη βία και τον αποκλεισμό. Ο κοινωνικός αποκλεισμός αφορά την απομόνωση από το πλαίσιο της κοινωνίας του ατόμου που είναι διαφορετικό από το κυρίαρχο πρότυπο και διαφοροποιείται από το υπόλοιπο κοινωνικό σύνολο σε επίπεδο σκέψης, συμπεριφοράς και δράσης. Όταν το άτομο συμμορφώνεται με τα κυρίαρχα κοινωνικά πρότυπα, τότε θεωρείται απόλυτα φυσιολογικό και χαίρει της εκτίμησης του συνόλου απολαμβάνοντας τα όσα η κοινωνία προστάζει. Αντιθέτως, όταν το άτομο παρεκκλίνει από αυτά που θεωρεί φυσιολογικά η κοινωνία και διαφοροποιείται, έρχεται σε ρήξη με το κοινωνικό σύνολο και σταδιακά περιθωριοποιείται. Τις περισσότερες φορές η εκδήλωση μη αποδεκτής συμπεριφοράς ενός ατόμου από το κοινωνικό σύνολο στο οποίο δραστηριοποιείται προσλαμβάνεται από το κοινωνικό σύνολο με καχυποψία και άρνηση, θέτοντας εμπόδια στην όποια προσπάθεια για επανένταξη στην κοινωνία. Στο κοινωνικό περιθώριο παρατηρούμε άτομα, όπως μετανάστες, φυλακισμένους, ναρκομανείς, γεγονός που συνεπάγεται ότι ο κοινωνικός αποκλεισμός δεν είναι απλώς συνώνυμο της φτώχειας αλλά και της ανασφάλειας και της έκθεσης σε κινδύνους. Σαφώς είναι μια πολυδιάστατη αλλά και δυναμική έννοια. Ο βαθμός της ευαλωτότητας των ατόμων, όσον αφορά τον κοινωνικό αποκλεισμό εξαρτάται από την τοπική κοινωνία στην οποία ζουν τα άτομα και από το κατά πόσο η κοινωνία αυτή διαμορφώνει το κατάλληλο και αναγκαίο πλαίσιο για την ένταξη και αφομοίωσή τους. (Φερώνας, 2019). Το πολιτιστικό επίπεδο της κοινωνίας στην οποία μεγαλώνει και δρα το άτομο προσδιορίζει και το πόσο ευάλωτο θα αποδειχθεί.

1.2 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΕΠΑΝΕΝΤΑΞΗΣ

Στο σημείο αυτό γίνεται μια προσπάθεια προσέγγισης του όρου και της διαδικασίας της επανένταξης, δηλαδή της επανόδου και της ενσωμάτωσης των έγκλειστων στην κοινωνία μετά από την αποφυλάκισή τους. Οι τρεις βασικοί παράγοντες που συμβάλλουν με θετικό πρόσημο στην επανένταξη του ανθρώπου στην κοινωνία μετά το πέρας της έγκλειστης ζωής του, είναι αρχικά η εξασφάλιση των απαραίτητων αγαθών για την ικανοποίηση των βασικών και πρωταρχικών του αναγκών, της στέγης, της τροφής και της ένδυσης. Δεύτερος και ουσιαστικός παράγοντας για την επάνοδό του, αποτελεί η εύρεση εργασίας που είναι και καθοριστικός για την αποφυγή εκδήλωσης

εκ νέου παραβατικής συμπεριφοράς που μπορεί να τον οδηγήσει στην υποτροπή. Τρίτος σημαντικός παράγοντας για την επανένταξη του ατόμου αποτελεί η αποδοχή και υποστήριξη του από το οικογενειακό, φιλικό και γενικότερα κοινωνικό περιβάλλον στο οποίο εντάσσεται (Κατσαμώρη, 2020). Η εξασφάλιση με νόμιμους τρόπους των απαραίτητων αγαθών για τον βιοπορισμό του, η εξασφάλιση μιας παραγωγικής θέσης εργασίας και η σύσφιξη των κοινωνικών του σχέσεων αποτελούν τους καθοριστικούς παράγοντες που θα εξασφαλίσουν στον πρώην κρατούμενο/η το διαβατήριό του για την επάνοδό του στη ζωή.

Στις αναπτυσσόμενες χώρες, όπως ισχύει για το παράδειγμα της Κένυας, που χαρακτηρίζεται από υπερπληθυσμό, επικρατούν σκληρές συνθήκες φυλάκισης. Για την ακρίβεια ο υπερπληθυσμός επιφέρει κι άλλα προβλήματα όπως η κακή διατροφή, η έλλειψη καθαρού νερού, το κακό αποχετευτικό σύστημα και οι μολυσματικές ασθένειες. Σε σχέση με τα καταστήματα κράτησης οι ιστορικοί θεωρούν ότι η αποικιακή κυβέρνηση ίδρυσε και διατήρησε τις φυλακές σε άσχημη κατάσταση, καθώς οι πιο πολλοί κρατούμενοι ήταν Αφρικανοί πολεμιστές (O'sullivan et al., 2020). Στη μετά-αποικιακή περίοδο, ο υπερπληθυσμός θεωρείται η βασική αιτία αποσύνθεσης των φυλακών. Αρχικά αυξάνεται το ποσοστό της εγκληματικότητας και της διάρκειας των ποινών, με αποτέλεσμα να αυξηθεί το κόστος συντήρησης των κρατουμένων. Επιπλέον παρατηρούνται οι άθλιες συνθήκες φυλάκισης, η αύξηση θανάτων και η ανεπάρκεια ιατρικής περίθαλψης. Την ίδια στιγμή, η ομοφυλοφιλία και η κατάχρηση ναρκωτικών, που διακινούνται λαθραία, απειλούν τα σωφρονιστικά ιδρύματα. Συνεπώς, οι σκληρές συνθήκες φυλάκισης και η εργασία χωρίς αμοιβή όχι μόνο αναιρούν την αποκατάσταση και την επανένταξη των κρατουμένων, αλλά τους αναγκάζει να διαπράττουν εγκλήματα με στόχο τη διεκδίκηση μιας θέσης τους στην κοινωνία. (Omboto, 2010). Οι άθλιες συνθήκες κράτησης οδηγούν στην εξαχρείωση των έγκλειστων. Η βία που επικρατεί καλλιεργεί το ένστικτο της επιβίωσης, τα ανθρώπινα χαρακτηριστικά εξαφανίζονται και η βία είναι ο μόνος νόμος που εφαρμόζουν προκειμένου να επιβιώσουν. Ακόμα κι αν αποφυλακιστούν οι γνώσεις της βίας θα είναι το μόνο τους όπλο για να βρουν μια θέση στην κοινωνία.

Μία επιπλέον αιτία αποτυχίας του σωφρονιστικού συστήματος σχετίζεται με τα πρόσωπα στα οποία έχει ανατεθεί η ευθύνη οργάνωσης των κρατουμένων. Ειδικότερα, οι αξιωματικοί που έρχονται σε επαφή με τους κρατούμενους συνήθως δεν είναι άτομα ακέραια με κατάλληλη μόρφωση, αλλά εκπαιδευμένοι μόνο για αυτή τη δουλειά. Το συγκεκριμένο επάγγελμα απαιτεί μια κατανόηση της ανθρώπινης συμπεριφοράς, των κινήτρων δράσης του ανθρώπου και της ανθρώπινης αξίας. Όσον αφορά στην κατάρτιση ή την εργασία, απαιτείται από τους αξιωματικούς να γίνει κατανοητό ότι ο ίδιος ο εγκλεισμός είναι η τιμωρία των κρατουμένων και όχι να τους κάνουν τη ζωή πιο δύσκολη. Αν όλα αυτά δε γίνουν κατανοητά δεν είναι εύκολο να συμβάλλουν στην επανένταξη των κρατουμένων. Ωστόσο αν συνειδητοποιήσουν την υπάρχουσα κατάσταση και το ρόλο τους μπορούν και οι ίδιοι να βοηθήσουν σημαντικά στις αλλαγές που επιχειρούνται. Χρήσιμο θα ήταν βέβαια όλοι οι κοινωνικοί επιστήμονες – ψυχολόγοι, εγκληματολόγοι, ψυχίατροι, κοινωνικοί λειτουργοί – να έρχονται σε επαφή με τους κρατούμενους καθημερινά, γιατί μόνο αυτοί μπορούν να επιφέρουν μεγάλες αλλαγές στο μυαλό και τη συμπεριφορά του ανθρώπου. (Onyango, 2013). Αναγκαίο λοιπόν κρίνεται όλοι όσοι έρχονται σε επαφή με τους έγκλειστους/ες να έχουν συνειδητοποιήσει τον καθοριστικό τους ρόλο στην προσπάθεια για τον σωφρονισμό τους. Σύμφωνα με έρευνες έχει αποδειχθεί ότι η συχνή επαφή των κρατουμένων με κοινωνικούς επιστήμονες, οδηγεί στην πανεπιστημιακή και κολεγιακή εκπαίδευση.

Η έννοια του πολίτη συνάδει με την ταυτότητα του ατόμου, η οποία για να επιτευχθεί, απαιτεί την απόκτηση κατάλληλων γνώσεων, την υιοθέτηση αξιών, στάσεων και συμπεριφορών, που αποδεικνύουν μία ενεργό και ώριμη συμμετοχή στο κοινωνικό και οικονομικό ιστό της χώρας. Η κατάσταση του αποκλεισμού στην οποία έχει περιέλθει ένα άτομο ως αποτέλεσμα μιας συγκεκριμένης συμπεριφοράς του ίδιου είτε εμπεριέχει στοιχεία παραβατικού χαρακτήρα είτε αποτελεί ορισμένες φορές προσωπική του επιλογή ερμηνεύεται ως αδυναμία άσκησης της εν λόγω ιδιότητας. (Κατσαμώρη, 2020).

Απαραίτητη προϋπόθεση για να λειτουργήσει ορθά μια δημοκρατική κοινωνία αποτελεί η συμμετοχή των πολιτών στο κοινωνικό γίγνεσθαι. Επιπρόσθετα η έννοια της ιδιότητας του πολίτη έρχεται σε άμεση συνάφεια με τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που απορρέουν από την ενεργό

συμμετοχή του ατόμου στο άμεσο αλλά και ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον μέσα στο οποίο ζει και δραστηριοποιείται. Οι υποχρεώσεις και τα δικαιώματα δομούνται μέσα από τη σχέση που διαμορφώνεται μεταξύ κράτους και ατόμου και εξελίσσεται στο μεγαλύτερο μέρος της από την ολοένα ανοδική και αμεσότερη συμμετοχή του ατόμου στα κοινά. Στην δυναμική αυτή πορεία της συμμετοχής σύμμαχο αποτελεί η εμπλοκή του με την εκπαίδευση (Κατσαμώρη, 2020). Σε μια δημοκρατική κοινωνία ο πολίτης οφείλει να γνωρίζει ότι έχει δικαιώματα και υποχρεώσεις. Και πολίτης ενεργός και άξιος της δημοκρατίας είναι ο εκπαιδευμένος, ο μορφωμένος πολίτης. Όταν στερείται παιδείας αποτελεί κίνδυνο για τη συνοχή και την πρόοδο του κοινωνικού συνόλου.

1.3 ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΕΠΑΝΕΝΤΑΞΗ

Στο σημείο αυτό θα προσπαθήσουμε να προσεγγίσουμε την επανένταξη ως έννοια και τη σχέση όπως αυτή διαμορφώνεται σε συνάρτηση με την εκπαίδευση. Μέσω του σχολείου οι νέοι εκπαιδεύονται και λαμβάνουν τα κατάλληλα εφόδια, όπως γνώσεις και αξίες ώστε να ολοκληρωθούν ως προσωπικότητες και να διαμορφωθούν ως αυριανοί ενεργοί πολίτες άξιοι της δημοκρατίας. Η δημοκρατία είναι το πολίτευμα που βασίζεται σε αξίες όπως η ελευθερία, η ισότητα, η ελευθερία έκφρασης και σκέψης, η δικαιοσύνη. Η εκπαίδευση οφείλει να βασίζεται στις αξίες αυτές και να τις μεταλαμπαδεύει στους νέους συμβάλλοντας όχι μόνο στην ατομική εξέλιξη αλλά και στην συλλογική, που αφορά την κοινωνία.(Μαστορίδης, 2012). Στόχοι της εκπαίδευσης είναι η μετάδοση γνώσεων, η κοινωνικοποίηση, η ηθικοποίηση και η προσφορά όλων εκείνων των εφοδίων που θα βοηθήσουν τον εκπαιδευόμενο να διαπλάσει ολοκληρωμένη προσωπικότητα.

Η εκπαίδευση στις φυλακές εξυπηρετεί έξι βασικούς και θεμελιώδεις στόχους. Αρχικά εξυπηρετείται η παροχή ακαδημαϊκών γνώσεων και δεξιοτήτων. Δεύτερον παρέχονται ευκαιρίες στους κρατούμενους που έχουν ως στόχο την αλλαγή των προσωπικών τους συμπεριφορών και αξιών. Ακόμα συμβάλλει στη μείωση της υποτροπής, ώστε να ενταχθούν ομαλά στο κοινωνικό σύνολο και στην παροχή παθητικού ελέγχου της συμπεριφοράς των κρατουμένων. Ακόμη επιδρά υποστηρικτικά των λειτουργικών αναγκών των φυλακών και εξασφαλίζει την παροχή εργασιακών καθηκόντων εντός των ιδρυμάτων, ώστε να αποκτήσουν επιπλέον δεξιότητες, αλλά και να περνούν πιο εποικοδομητικά τον χρόνο τους.(Wolford,1989). Η προσφερόμενη εκπαίδευση στους/στις έγκλειστους/ες κρίνεται αναγκαία καθώς εξυπηρετεί ποικίλους στόχους. Μέσω αυτής ο/η έγκλειστος θα ενισχύσει, θα εξελίξει ή και αποκτήσει δεξιότητες, θα μάθει να αλληλεπιδρά με τους/τις συγκαταρούμενους/ες του/της, θα αντιληφθεί ότι υπάρχουν νόμοι και κανόνες αρμονικής συμβίωσης που οφείλει να τους τηρεί και θα προετοιμαστεί για την επιτυχή επανένταξή τους/της στην κοινωνία.

Ο διττός ρόλος της εκπαίδευσης που καλείται να εκπληρωθεί μέσα από τα καταστήματα κράτησης είναι πως, όταν οι κρατούμενοι βγουν από τη φυλακή να μπορούν να επανενταχθούν στην κοινωνία, αλλά και κατά την διάρκεια της κράτησης να μπορούν να εκτελούν παραγωγικές δραστηριότητες.(Petit and Kroth,2011). Η εκπαίδευση συντελεί ώστε ο χρόνος κράτησης να κυλά δημιουργικά καθώς αξιοποιείται βελτιώνοντας την προσωπικότητα του/της έγκλειστου/στης και ταυτόχρονα προετοιμάζει και θωρακίζει την ομαλή επανένταξη στην ευνομούμενη κοινωνία.

Η εκπαίδευση εντός των καταστημάτων κράτησης τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό, θεωρείται ως το σημαντικότερο εργαλείο για την αντιμετώπιση της παραβατικότητας και στη συνέχεια του αποκλεισμού των ανθρώπων, με απώτερο σκοπό να τους προετοιμάσει για την κοινωνική τους επανένταξη.(Κατσαμώρη,2020). Παγκοσμίως η παροχή εκπαίδευσης θεωρείται το κυριότερο μέσο αντιμετώπισης της παραβατικής συμπεριφοράς και της αλλοτρίωσης του ατόμου από το φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον αλλά και από τον ίδιο τον εαυτό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΙΣ ΦΥΛΑΚΕΣ

2.1 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΤΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Στο σημείο αυτό γίνεται μια ιστορική αναδρομή της εκπαίδευσης στα Καταστήματα κράτησης της Ελλάδας. Η δημόσια και δωρεάν εκπαίδευση συνιστά αναφαίρετο ανθρώπινο δικαίωμα το οποίο προστατεύεται στο πλαίσιο του δημοκρατικού πολιτεύματος. Όπως εύστοχα σημειώνει ο Μαστορίδης, «το σχολείο είναι ένας πολύτιμος πνευματικός αναβαθμός τόσο σε προσωπικό όσο και σε συλλογικό επίπεδο, αλλά ταυτόχρονα είναι και ένας πυλώνας θεσμικής ωρίμανσης για την σύγχρονη δημοκρατική Ελλάδα» (Γ. Μαστορίδη, 2012:29).

Στην Ελλάδα ένας από τους βασικότερους και αξιοσημείωτους στόχους της πολιτικής του Καποδίστρια όσον αφορά την εκπαίδευση γενικά ήταν η δημόσια και δωρεάν παιδεία για όλους τους μαθητές έτσι ώστε κάθε Έλληνας να γνωρίζει την ελληνική γλώσσα, να διαβάζει και να γράφει. Φρόντισε να εξομαλύνει τις κοινωνικές ανισότητες εμψυχώνοντας πρώτα απ' όλα και βοηθώντας οικονομικά τους δασκάλους στο έργο τους. Τόνιζε την αναγκαιότητα της μόρφωσης των κοριτσιών σε μια εποχή όπου η θέση της γυναίκας ήταν υποβαθμισμένη. Επίσης βοηθούσε οικονομικά άπορους μαθητές ώστε να μην εγκαταλείψουν την εκπαίδευσή τους και παράλληλα επιβράβευε τους άριστους μαθητές με ευχαριστίες και υποτροφίες. Στο πλαίσιο αυτό έχτισε σχολεία και εργάστηκε για την ίδρυση του πρώτου Πανεπιστημίου στη χώρα (Μήτση, 2021). Το 1830 ο Ιωάννης Καποδίστριας όσον αφορά τη διαβίωση των κρατούμενων, θα εκδώσει ψήφισμα για την εύρυθμη λειτουργία των φυλακών, σύμφωνα με το οποίο στις φυλακές οι κρατούμενοι εκτός των απόρων, μέσα από την εργασία τους έπρεπε να εξασφαλίσουν τη διατροφή τους και επιπλέον ανάλογα τη βαρύτητα της ποινής τους, θα απασχολούνταν και στις αντίστοιχες εργασίες. Συγκεκριμένα οι έγκλειστοι με βαριές ποινές απασχολούνταν στα μεταλλεία, οι έγκλειστοι με λιγότερο βαριές ποινές στα ναυπηγεία και σε έργα οδοποιίας. Τέλος οι έγκλειστοι με ακόμα λιγότερο βαριές ποινές σε αγροτικές εργασίες. Η αντιβασιλεία το 1834 θα τροποποιήσει τις συγκεκριμένες διατάξεις και τελικά θεσπίζεται ο Ποινικός Νόμος 1836/1837 σύμφωνα με τον οποίο τα έξοδα λειτουργίας της φυλακής αποτελούν αποκλειστική μέριμνα του κράτους και προβλέπονταν χώροι για εργασία, χώροι για την εκτέλεση πειθαρχικών ποινών αλλά και νοσοκομείο και εκκλησία. Οι ενήλικοι κρατούμενοι οφείλουν να εργάζονται με απόλυτη σιωπή και να κρατούν το ένα τέταρτο της αμοιβής τους. Η υποχρεωτική εργασία εμφανίζεται πλέον ως βασική παράμετρος της ποινής. Γίνεται δε πρόβλεψη για τη σπουδαιότητα της εκπαίδευσης των ανηλίκων κρατούμενων. Πιο συγκεκριμένα δίνεται βάρος στην ηθική αναμόρφωση του κρατουμένου μέσω της εργασίας και της εκπαίδευσης. Το 1825 καταργούνται οι φυλακές στο Ρίο, στα Χανιά και στην Πύλο και δημιουργούνται στην Τίρυνθα οι πρώτες μόνιμες αγροτικές φυλακές όπου οι κρατούμενοι εργάζονται στην κατασκευή της σιδηροδρομικής γραμμής Τρίπολη- Γύθειο, υιοθετώντας την τακτική αυτή ως ένδειξη κρατικής φροντίδας και φιλανθρωπίας. (Ασημακόπουλος & Μεταφάς, 2008).

Το ακατάλληλο οικογενειακό περιβάλλον, οι άθλιες συνθήκες διαβίωσης και η αυξημένη παραβατικότητα οδηγούν στη δημιουργία θεσμών με μοναδικό σκοπό την ηθικοποίηση των νέων που εκδηλώνουν παραβατική συμπεριφορά. Το 1855 ιδρύεται το Αμαλίειο Ορφανοτροφείο Κοριτσιών και ένα χρόνο αργότερα το 1856 το Ορφανοτροφείο Αγοριών Χατζηκώνστα. Η παραβατικότητά τους οφείλεται στην ελλιπή ανατροφή και στην απουσία οικογενειακού περιβάλλοντος, καθώς πρόκειται κυρίως για φτωχά και άπορα παιδιά. Το 1896 ιδρύεται το Εφηβείο Αβέρωφ ως φυλακές ανηλίκων με σκοπό τη σωστή διαπαιδαγώγηση τους. (Αβδελά, 2013).

Το 1937, ο Γληνός, πνευματικός άνθρωπος της εποχής, φιλόλογος και λόγιος, εξορίζεται από την δικτατορία του Μεταξά στην Ακροναυπλία. Εκεί διαμένει μαζί με άλλους πνευματικούς ανθρώπους στον δεύτερο θάλαμο, τον θάλαμο των διανοουμένων. Στη διάρκεια της κράτησής του και κατόπιν δικής του πρότασης διοργανώνονται καλλιτεχνικές επιτροπές οι οποίες συνέβαλαν

στην δημιουργική ενασχόληση των κρατούμενων στην διάρκεια της απομόνωσης. Αφορμώμενοι από το έργο του, οι συγκρατούμενοι του Γληνού, επίσης διανοούμενοι, δημιούργησαν «Προαύλιο μελέτης» στο οποίο έδωσαν τιμητικά το όνομά του. Δημιουργήθηκαν τάξεις δημοτικού και γυμνασίου όπου παραδίδονταν μαθήματα αλλά και διαλέξεις του ιδίου (Χατζόπουλος, όπως αναφέρεται στο Επιθεώρηση Τέχνης, 2017).

Αναφορά σχετικά με την παροχή εκπαίδευσης στους κρατούμενους εμφανίζεται στον Σωφρονιστικό Κώδικα του 1967 σύμφωνα με τον οποίο προβλεπόνταν η υποχρεωτική παρακολούθηση στοιχειώδους εκπαίδευσης από αναλφάβητους κρατούμενους το οποίο και δεν εφαρμόστηκε ποτέ. (Παπαθανασίου, στο Πέτσας, 2017).

Τη δεκαετία του 1980 πραγματοποιούνταν στις φυλακές εκπαιδευτικά προγράμματα από τη Γενική Γραμματεία Λαϊκής Επιμόρφωσης που από το 2001 έχει μετονομαστεί σε Γενική Γραμματεία Εκπαίδευσης Ενηλίκων. Τα προγράμματα αυτά περιελάμβαναν τη λειτουργία νυχτερινού σχολείου για τους ενήλικες κρατούμενους καθώς και προγράμματα επαγγελματικής εκπαίδευσης. Παράλληλα μέσα από τη συνεργασία με διάφορες Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις παρέχονταν στους έγκλειστους, εκπαιδευτικά προγράμματα ή προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης στα καταστήματα κράτησης της χώρας όπως ανθοκομία, μελισσοκομία ηλεκτρολογία, κ.ά. (Πέτσας, 2017). Η εκπαίδευση είναι ζωτικής σημασίας για την επανένταξη του έγκλειστου ανθρώπου. Χτίζει τον αυτοσεβασμό και την αυτοεκτίμηση των κρατούμενων και διευρύνει τους ορίζοντές τους. Είναι εμφανής η αλλαγή που παρατηρείται στα σωφρονιστικά καταστήματα σχετικά με το σκοπό της εκπαίδευσης. Ενώ σύμφωνα με τον Σωφρονιστικό κώδικα του 1967 η εκπαιδευτική διαδικασία αποσκοπούσε στην ηθική αναμόρφωση του έγκλειστου στα τέλη της δεκαετίας του '80 η εκπαίδευση επικεντρώνεται στην παροχή επαγγελματικών δεξιοτήτων για τους κρατούμενους με σκοπό την επαγγελματική τους αποκατάσταση μετά την αποφυλάκιση. (Πέτσας, 2017). Σύμφωνα με τον Κώδικα Βασικών Κανόνων όσον αφορά τη μεταχείριση των κρατούμενων βασική προτροπή αποτελεί ότι οι κρατούμενοι πρέπει να ενθαρρύνονται ώστε να συμμετέχουν σε εκπαιδευτικά προγράμματα. (Αλεξιάδης & Πανούσης στο Πέτσας, 2017).

Στην σύγχρονη εποχή, από το 1985 υλοποιούνται εκπαιδευτικά προγράμματα στις φυλακές με σειρά μαθημάτων που στοχεύουν στην διδασκαλία γραφής και ανάγνωσης, προγράμματα εκπαίδευσης ενηλίκων και επαγγελματικής κατάρτισης κρατούμενων και σεμινάρια επιμόρφωσης εκπαιδευτικών που διδάσκουν σε καταστήματα κράτησης. Λειτουργούν επίσης δημοτικά σχολεία, Γυμνάσια, Λύκεια και σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας. Σύμφωνα με το Σύνταγμα και το Σωφρονιστικό Κώδικα (Ν.2776/1999) κατοχυρώνεται το δικαίωμα της εκπαίδευσης των έγκλειστων στα ελληνικά καταστήματα κράτησης και παράλληλα με συστάσεις από το Συμβούλιο της Ευρώπης προς τα κράτη-μέλη της Ε.Ε. προτείνεται μια συγκεκριμένη στρατηγική εκπαίδευσης και κοινωνικής επανένταξης για τους κρατούμενους. Ταυτόχρονα και σύμφωνα με τις αρχές του συντάγματος ο/η έγκλειστος/στη είναι και παραμένει υποκείμενο δικαιωμάτων και όσον αφορά το δικαίωμά του/της στην εκπαίδευση σχετικά με το περιεχόμενο παραμένει θεσμικά το ίδιο με αυτό του ελεύθερου πολίτη με τη μόνη διαφορά ως προς τον τρόπο άσκησής του. Στον εν λόγω κώδικα (Ν.2776/1999), αναγνωρίζεται ο θεσμός της εκπαίδευσης στα σωφρονιστικά καταστήματα με κύριο στόχο την κάλυψη της ανάγκης των κρατούμενων για μόρφωση και δευτερεύοντα στόχο την επανένταξη των κρατούμενων στην κοινωνία και την ασφάλεια. Σχετικά με τη δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια εκπαίδευση αυτό που ισχύει σύμφωνα με το συγκεκριμένο Κώδικα, είναι πως οι έγκλειστοι προβλέπεται να φοιτήσουν στις εν λόγω βαθμίδες, κάνοντας χρήση εκπαιδευτικών αδειών σε βαθμίδα ανώτερη από αυτή που έχει ήδη σπουδάσει ο ενδιαφερόμενος και με την προσδοκία ότι η φοίτηση θα φέρει θετικά μελλοντικά αποτελέσματα για τον ίδιο αλλά και την κοινωνική του επανένταξη. Επιπλέον για πρώτη φορά εμφανίζεται η παροχή του ευεργετικού υπολογισμού των ημερών της ποινής για τους κρατούμενους που θα συμμετέχουν στην εκπαιδευτική διαδικασία όπως αντίστοιχα συνέβαινε και με την πραγματοποίηση εργασίας κατά τη διάρκεια έκτισης της ποινής τους στα καταστήματα κράτησης. (Πέτσας, 2017). Την περίοδο 2003-2008 τα εκπαιδευτικά προγράμματα στοχεύουν πλέον και στην ψυχοκοινωνική υποστήριξη των κρατούμενων. Πολλοί κρατούμενοι επιτυγχάνουν στις πανελλαδικές εξετάσεις και συνεχίζουν στην τριτοβάθμια εκπαίδευση λαμβάνοντας εφόδια για μια μελλοντική επαγγελματική αποκατάσταση

και για πλήρη επανένταξη στην κοινωνία. Σύμφωνα με την ευρωπαϊκή νομοθεσία όλες οι ευρωπαϊκές χώρες δεσμεύονται σχετικά με την λειτουργία προγραμμάτων σπουδών που απευθύνονται σε κρατούμενους. Οι ψηφιακές εφαρμογές συνιστούν μια σύγχρονη μέθοδο αναγκαία αλλά και σημαντική για την εκπαίδευση των κρατουμένων. Συνεπώς θα πρέπει να επιτραπεί δια νόμου η πρόσβαση των φυλακισμένων στις σύγχρονες πλατφόρμες εκπαίδευσης και γενικότερα σε ηλεκτρονικές τεχνολογίες μάθησης.(Δημητρούλη & Ρηγούτσου,2017).

2.2 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΤΑ ΣΩΦΡΟΝΙΣΤΙΚΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ

Στο σημείο αυτό της παρούσας εργασίας γίνεται μια προσπάθεια παρουσίασης της εκπαίδευσης στα Σωφρονιστικά καταστήματα του εξωτερικού με απώτερο σκοπό να εντοπιστούν τυχόν ομοιότητες και διαφορές σε σύγκριση με τα εν λόγω καταστήματα στην Ελλάδα.

Η δημιουργία και λειτουργία σχολείων εντός των φυλακών ξεκίνησε από τον ισχυρισμό ότι η εκπαίδευση και η εργασία αποτελούν παράγοντες που απομακρύνουν τους έγκλειστους από την υποτροπή και την τέλεση παραβατικών πράξεων μετά την αποφυλάκισή τους.(Seashore & Habersfeld, στο Πέτσας 2017). Η εκπαίδευση στις φυλακές αρχίζει το 1789 με τον William Rogers στη φυλακή Walnut Street, στη Φιλαδέλφεια. Το περιεχόμενο της εκπαίδευσης χαρακτηρίζεται θρησκευτικό και σκοπό έχει οι κρατούμενοι να μπορούν να διαβάσουν τη Βίβλο. Σταδιακά οργανώνονται δράσεις για την εκπαίδευση των γυναικών και των ανηλίκων και σε άλλες φυλακές, και πλέον σκοπό της εκπαίδευσης αποτελεί η κοινωνική ενσωμάτωση των έγκλειστων μετά την αποφυλάκισή τους. (Δημητρούλη & Ρηγούτσου,2017).

Το 1556 εμφανίζονται στην Αγγλία τα ιδρύματα Bridewell υπό την αιγίδα της Εκκλησίας τα οποία στόχευαν στην αναμόρφωση των περιθωριακών (κλέφτες, πόρνες, ζητιάνοι). Παρ' όλο που βασικός στόχος ήταν η εκπαίδευση μέσω της εργασίας και της προσευχής στην πορεία το πρόγραμμα κατέληξε στην σωματική εξουθένωση των φυλακισμένων λόγω της πολύωρης και κοπιαστικής εργασίας. Όποιος ήταν αποδοτικότερος είχε τη δυνατότητα να καλυτερεύσει τις συνθήκες κράτησής του. Το κράτος κέρδιζε καθώς εξασφάλιζε φθηνά εργατικά χέρια. Το 1854 ψηφίζεται στην Αγγλία σχετικός νόμος για την ίδρυση σχολείων με σκοπό την εκπαίδευση και συμμόρφωση των παραβατικών ανηλίκων. (Κουράκης, 2005).

Το ποινικό σύστημα στην Αγγλία του 19ου αιώνα ήταν απίστευτα περίπλοκο. Υπήρχαν διάφοροι τύποι φυλακών για άτομα που κατηγορούνταν για διάπραξη εγκλήματος ή καταδικάζονταν για ήσσονος σημασίας αδικήματα. Μέχρι την εθνικοποίηση το 1878, αυτές οι φυλακές διοικούνταν συνήθως από τη δημοτική αρχή και μερικές φορές από καθεδρικούς ναούς ή πανεπιστήμια. Όσοι καταδικάζονταν για σοβαρότερα αδικήματα πήγαιναν σε φυλακές καταδικών υπό την εξουσία της κεντρικής κυβέρνησης να περιμένουν τη μεταφορά τους σε σωφρονιστικές αποικίες ή να εκτίουν μακροχρόνιες ποινές φυλάκισης. Στις φυλακές, οι νέο-αφιχθέντες δοκιμάζονταν και κατηγοριοποιούνταν ανάλογα με την ικανότητά τους να διαβάσουν και να γράφουν, να διαβάσουν μόνο ή να μην κάνουν τίποτα από τα δύο (Johnston, 2021).

Στην Αμερική υπήρχε η πεποίθηση, πως μέσα από τα εκπαιδευτικά προγράμματα που εφαρμόζονταν οι κρατούμενοι θα αναγνώριζαν τις αμαρτίες τους και θα ζητούσαν συγχώρεση από το θεό, με απώτερο σκοπό τη σωτηρία της ψυχής τους. Ανάλογο περιεχόμενο και σκοπό εμπεριείχαν και τα προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης για τους ανήλικους.(Πέτσας, 2017).Το 19ο αιώνα μέσα από την αλλαγή της γενικής αντίληψης αναφορικά για τον τρόπο της τιμωρίας των παραβατών αρχίζει να αλλάζει και η αντίληψη της παρεχόμενης εκπαίδευσης εντός της φυλακής. Μέσα από την εκπαίδευση επιδιώκεται η ικανοποίηση των αναγκών όσον αφορά στην αγορά εργασίας και η η ανάγκη για την ύπαρξη εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού. (Πέτσας, 2017).

Το 1883 το αναμορφωτήριο Elmira στη Νέα Υόρκη εισήγαγε τρεις καινοτομίες όσον αφορά την εκπαίδευση των κρατουμένων ειδικά και στο σωφρονιστικό σύστημα γενικότερα. Η πρώτη καινοτομία αφορά στη συνεργασία ενός σωφρονιστικού συστήματος με την κοινότητα και με την

ανάμειξη μελών της κοινότητας μέσα στη φυλακή. Ως δεύτερη καινοτομία αναφέρουμε την αποδοχή ότι οι κρατούμενοι έχουν διαφορετικές εκπαιδευτικές ανάγκες που πρέπει να αντιμετωπιστούν με ανάλογο τρόπο και τρίτον πως όλοι οι κρατούμενοι δεν γίνεται να απασχολούνται κατά βάση με τα ίδια πράγματα. Οι καινοτομίες αυτές είχαν ως αποτελέσματα να εισαχθούν στο εκπαιδευτικό σύστημα του αναμορφωτηρίου Elmira μαθήματα επαγγελματικής εκπαίδευσης. Μέσα από την κατάλληλη εκπαίδευση θα μπορούσαν να αντισταθμιστούν οι δύσκολες συνέπειες του ακατάλληλου οικογενειακού και κοινωνικού περιβάλλοντος που αποτελούσαν πηγή δυσκολιών κυρίως για τους ανήλικους και τους οδηγούσαν στη παραβατικότητα. Ταυτόχρονα θα παρείχε στους κρατούμενους μια επαγγελματική διέξοδο όταν θα αποφυλακίζονταν. Από το 1970 και μετά η παρεχόμενη εκπαίδευση στους κρατούμενους αλλάζει μορφή και πλέον δεν αρκείται μόνο στην απλή παροχή βασικών γνώσεων και δεξιοτήτων αλλά περισσότερο επικεντρώνεται στην αλλαγή της συμπεριφοράς και του τρόπου ζωής των έγκλειστων.

Πλέον δαπανώνται πολλά χρήματα από το κράτος για την πραγματοποίηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων στις φυλακές σε διάφορες χώρες του κόσμου. Τη δεκαετία του 1980 η μορφή της εκπαίδευσης που παρέχεται στα σωφρονιστικά καταστήματα περιελάμβανε παροχή γνώσεων, εκμάθηση δεξιοτήτων και ολιστική εκπαίδευση. Προς το τέλος της δεκαετίας του 1980 η εκπαίδευση που παρέχεται στους κρατούμενους είναι επικεντρωμένη σε πολιτιστικά και ανθρωπιστικά ζητήματα. Η αναμόρφωση των ηθικών αξιών μέσα από την εκπαίδευση, η αποδοχή των κανόνων που διέπουν την κοινωνία και η παροχή εφοδίων για τους κρατούμενους ως επαγγελματική αποκατάσταση μετά την αποφυλάκισή τους αποτέλεσε έναυσμα ώστε η Επιτροπή των μελών-κρατών της Ευρώπης να συστήσει στα κράτη-μέλη να μεριμνήσουν προς αυτή την κατεύθυνση ώστε να διευκολυνθεί η συμμετοχή των κρατουμένων στα εκπαιδευτικά προγράμματα. (Πέτσας, 2017).

2.3 ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΤΗΣ ΠΑΡΕΧΟΜΕΝΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΤΑ ΣΩΦΡΟΝΙΣΤΙΚΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΚΑΙ ΣΤΙΣ ΧΩΡΕΣ ΤΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ

Στο σημείο αυτό θα επιχειρήσουμε μία σύγκριση της παρεχόμενης εκπαίδευσης στα Σωφρονιστικά ιδρύματα της Ελλάδας και του εξωτερικού σύμφωνα με τα στοιχεία που προαναφέρθηκαν στα δύο προηγούμενα κεφάλαια.

Η σημασία της εκπαίδευσης των κρατουμένων έγινε αντιληπτή από πολύ νωρίς στο νεοσύστατο ελληνικό κράτος. Γενικότερα, η εκπαίδευση θεωρήθηκε ως ένας αποτελεσματικός τρόπος για την ηθικοποίηση των κρατουμένων και την αποτροπή της συνεχιζόμενης παραβατικής συμπεριφοράς. Αρχικά η υποχρεωτική εργασία εμφανίζεται πλέον ως βασική παράμετρος της ποινής. Γίνεται δε πρόβλεψη για τη σπουδαιότητα της εκπαίδευσης των ανηλικών κρατουμένων. Παρατηρούμε ότι η εκπαίδευση στις φυλακές ενώ ξεκινά με στόχο την ηθικοποίηση των νέων, εξελίσσεται σε ένα εφιαλτήριο για την μετέπειτα πορεία, για ένα νέο ξεκίνημα στην κοινωνία αποτρέποντας από την τέλεση παρόμοιων παραβατικών ενεργειών. Στη συνέχεια η εκπαίδευση επικεντρώνεται στην παροχή επαγγελματικών δεξιοτήτων για τους κρατούμενους με σκοπό την επαγγελματική τους αποκατάσταση μετά την αποφυλάκιση. Προϋπόθεση του κράτους γίνεται η εκπαίδευση να συμβάλλει ουσιαστικά στην επανένταξη του έγκλειστου ανθρώπου. Στο πλαίσιο αυτό υπάρχει μέριμνα για την επαγγελματική κατάρτιση και αποκατάσταση, ως αναφαίρετο δικαίωμα κάθε ανθρώπου σε ένα σύγχρονο κράτος δικαίου. Το νομικό πλαίσιο της Ελλάδας αλλά και γενικότερα των χωρών της Ευρώπης προστατεύει και διασφαλίζει το δικαίωμα των κρατουμένων στην εκπαίδευση. Η γενικότερη λειτουργία σχολείων στις φυλακές στην Ελλάδα έχει αποδειχθεί ιδιαίτερα σημαντική, γεγονός που αποδεικνύεται από τα συνεχώς αυξανόμενα ποσοστά συμμετοχής των κρατουμένων στα προγράμματα εκπαίδευσης που υλοποιούνται αλλά και από την επιτυχία στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Συγκριτικά με την Ελλάδα στις χώρες του εξωτερικού, η δημιουργία και λειτουργία σχολείων εντός των φυλακών ξεκίνησε με σκοπό η εργασία και η εκπαίδευση να αποτελέσουν παράγοντες που θα απομακρύνουν τους έγκλειστους από την υποτροπή και την τέλεση παραβατικών πράξεων μετά την

αποφυλάκισή τους. Αρχικά το περιεχόμενο της εκπαίδευσης χαρακτηρίζεται θρησκευτικό και στη συνέχεια μέσα από τη γενικότερη αλλαγή για τον τρόπο επιβολής της τιμωρίας των παραβατών, η παρεχόμενη εκπαίδευση εντός της φυλακής πραγματοποιείται με σκοπό την ικανοποίηση και την ανάγκη για την ύπαρξη εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού και την κάλυψη των αναγκών όσον αφορά την αγορά εργασίας. Στη συνέχεια η παροχή βασικών και απαραίτητων δεξιοτήτων και η αναμόρφωση των ηθικών αξιών μέσα από την εκπαίδευση, αποτέλεσαν βασικά εφόδια για την επαγγελματική αποκατάσταση των φυλακισμένων στα σωφρονιστικά Καταστήματα του εξωτερικού. Ανάλογα με τις κοινωνικοπολιτικές αξίες κάθε εποχής διαμορφώνεται και η εκπαιδευτική πολιτική των σωφρονιστικών ιδρυμάτων.(Πέτσας, 2017).

2.4 Ο ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΤΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Στο σημείο αυτό γίνεται μια προσπάθεια να προσεγγίσουμε τη σημαντικότητα του ρόλου της εκπαίδευσης και τους σκοπούς που επιτελεί μέσα από την εφαρμογή εκπαιδευτικών προγραμμάτων τόσο της τυπικής όσο και της μη τυπικής εκπαίδευσης στα Καταστήματα κράτησης όπως εμφανίζονται στον ελλαδικό χώρο.

Απαραίτητη κρίνεται μια αναφορά στα είδη της εκπαίδευσης που συναντάμε στην Ελλάδα όσον αφορά το πλαίσιο της παρεχόμενης εκπαίδευσης. Τυπική είναι η εκπαίδευση που πραγματώνεται στα πλαίσια ενός τυπικού εκπαιδευτικού συστήματος ως μέρος της διαβαθμισμένης εκπαιδευτικής κλίμακας. Είναι το εκπαιδευτικό σύστημα που εφαρμόζεται και περιλαμβάνει το νηπιαγωγείο, το δημοτικό, το γυμνάσιο, το πανεπιστήμιο καθώς και εκπαιδευτικά προγράμματα και συνδέεται με τα σχολεία και τα εκπαιδευτικά ιδρύματα. Μη τυπική είναι η εκπαίδευση που πραγματώνεται σε ένα οργανωμένο εκπαιδευτικό πλαίσιο εκτός όμως του τυπικού εκπαιδευτικού συστήματος. Σε αυτή εντάσσονται η αρχική επαγγελματική κατάρτιση, η συνεχιζόμενη επαγγελματική κατάρτιση αλλά και η γενική εκπαίδευση ενηλίκων. Αποτελεί την εκπαιδευτική δραστηριότητα εκτός του καθιερωμένου και τυπικού προγράμματος που σκοπό έχει τη μάθηση μιας συγκεκριμένης ομάδας εκπαιδευομένων. Ο ορισμός της μη τυπικής εκπαίδευσης προέκυψε κυρίως μέσα από τη συνειδητοποίηση ότι η οικονομική ανάπτυξη δεν συμβαδίζει με την εκπαιδευτική και ταυτόχρονα πως η εργασία δε συνάδει πάντα με το είδος και την ποιότητα των σπουδών. Υπήρξαν ραγδαίες κοινωνικές αλλά και οικονομικές αλλαγές που η τυπική εκπαίδευση δεν μπορούσε να προλάβει και ν' ακολουθήσει. Το κενό αυτό άρχισε να καλύπτεται από την ευρύτερη κοινωνία και τους κοινωνικούς της φορείς. Η άτυπη εκπαίδευση είναι μια δια βίου εκπαιδευτική διαδικασία μέσα από την οποία το άτομο αποκτά δεξιότητες, γνώσεις, συμπεριφορές. Λαμβάνει χώρα μέσα στην οικογένεια, στη γειτονιά, στην εργασία, στο παιχνίδι στο κοινωνικό και φυσικό του περιβάλλον γενικότερα. Συνδέεται με την οικογένεια, τους φίλους, τους γείτονες, τους συναδέλφους...(Κασιμάτης, Μαρνελάκης & Αρμπουνιώτη, 2007). Ο θεσμός της φυλακής αποτελεί αναπόσπαστο μέρος του γενικότερου Σωφρονιστικού Συστήματος στην Ελλάδα και συντελεί στη τιμωρία του/της έγκλειστου/ης μέσα από την εφαρμογή των ποινών, τη διασφάλιση των ατομικών δικαιωμάτων που φέρει ο/η έγκλειστος/η, σε συνδυασμό με την εύρυθμη λειτουργία και κυρίως την ομαλή συμβίωση εντός των καταστημάτων κράτησης αλλά και την κοινωνική, εργασιακή και οικογενειακή επανένταξη του/της κρατούμενου/ης. Μέσα από τον εγκλεισμό, ο/η κρατούμενος /η, βιώνει την αποκοπή και απομόνωση από το οικογενειακό, φιλικό αλλά και κοινωνικό γενικότερα περιβάλλον. Διαταράσσονται στο μεγαλύτερο βαθμό οι οικογενειακές, προσωπικές, φιλικές και κοινωνικές του σχέσεις. Ο εγκλεισμός συνεπάγεται τη στέρηση της ελευθερίας, της ασφάλειας και των απαραίτητων αγαθών που πιθανότατα να απολάμβανε πριν τον εγκλεισμό του/της. Σκόπιμο θα ήταν να αναφερθεί στο σημείο αυτό ότι η διατάραξη του ψυχολογικού παράγοντα και της ψυχοσύνθεσης του/της, κλονίζεται ακόμα περισσότερο μέσα από τις στερήσεις και την εκεί διαβίωση ως αποτέλεσμα της έγκλειστης ζωής του/της. (Ρηγούτσου, 2005). Ο εγκλεισμός επηρεάζει πολυεπίπεδα το άτομο. Οι οικογενειακές φιλικές και γενικότερα οι κοινωνικές σχέσεις του/της περνούν κρίση ή διακόπτονται και βιώνει την ανασφάλεια, την απομόνωση, το άγχος, την απόγνωση και στερείται την ίδια τη ζωή.

Μέσα από την εφαρμογή των εκπαιδευτικών προγραμμάτων στα Καταστήματα κράτησης και τη συμμετοχή των έγκλειστων σε αυτά, είτε στην τυπική είτε στη μη τυπική εκπαίδευση, επιδιώκεται η απόκτηση δυνατότητας παραγωγής γραπτού και προφορικού λόγου, δυνατότητα επικοινωνίας και επίλυσης προβλημάτων(πρακτικών κυρίως), που αφορούν στην καθημερινή τους ζωή, δημιουργική διευθέτηση του ελεύθερου χρόνου τους μέσα στη φυλακή, απόκτηση δεξιοτήτων στη μουσική, στην πληροφορική, στον κινηματογράφο, στο θέατρο, στις δημιουργικές κατασκευές. Παράλληλα μέσα από τη συμμετοχή των κρατουμένων σε ομάδες συμβουλευτικής αλλά και ανάλογα προγράμματα επιδιώκεται η ενδυνάμωση του έγκλειστου και η στήριξή του τόσο για την εκπαιδευτική διαδικασία, όσο και την ψυχολογική και κοινωνική του στήριξη, προσπαθώντας να εξομαλύνει ίσως τις δυσάρεστες και δυσβάστακτες τις περισσότερες φορές συνέπειες του εγκλεισμού.(Ρηγούτσου,2005). Μέσα από την απόκτηση νέων βασικών δεξιοτήτων αλλά και την ενίσχυση της ήδη υπάρχουσας επιδιώκεται να δημιουργηθούν οι απαραίτητες και αναγκαίες συνθήκες επανένταξης στην αγορά εργασίας των " εκπαιδευομένων" και στη μείωση αν όχι την εξάλειψη του κοινωνικού αποκλεισμού. Προγράμματα μη τυπικής εκπαίδευσης στα Καταστήματα κράτησης υλοποιούνται κυρίως από εθελοντικές οργανώσεις και εθελοντές, από Κέντρα Δια Βίου Μάθησης (Κ.Δ.Β.Μ.) και Μ.Κ.Ο. (Ρηγούτσου - Δημητρούλη, 2017).

Το σχολείο του ειδικού καταστήματος κράτησης στον Αυλώνα αποτελεί ένα παράδειγμα δημιουργίας σχολείου, η ίδρυση του οποίου ξεκίνησε(το 1994) από μια ομάδα εθελοντών εκπαιδευτικών και στο οποίο πλέον λειτουργεί ένα πλήρες πρόγραμμα μαθημάτων για το Δημοτικό, το Γυμνάσιο, το Λύκειο, μία ειδικότητα Δ.Ι.Ε.Κ. αλλά και μαθήματα ενισχυτικής διδασκαλίας και παράλληλα πραγματοποιούνται πολιτιστικά, περιβαλλοντικά αλλά και αρκετές συμμετοχές σε ευρωπαϊκά προγράμματα. Αποτελεί δε εξεταστικό κέντρο Πανελληνίων Εξετάσεων ΓΕΛ και ΕΠΑΛ και διαθέτει δικό του τηλεοπτικό κανάλι. Στόχος ήταν να βοηθηθούν παιδιά που βρίσκονταν σε διάφορα ιδρύματα της Αττικής ώστε να έχουν πρόσβαση στην εκπαίδευση. (crimetimes.gr). Το ενδιαφέρον των μαθητών αυξάνεται σημαντικά χρόνο με το χρόνο και ιδιαίτερα ενθαρρυντικό είναι το γεγονός πως οι έγκλειστοι μαθητές σημειώνουν σπουδαία ποσοστά επιτυχίας στις πανελλαδικές εξετάσεις και στην εισαγωγή τους στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Η ύπαρξη ανθρώπων που επιθυμούν να εκπαιδευτούν γίνεται η αφορμή να δημιουργηθεί το σχολείο που θα καλύψει πνευματικές και ψυχικές ανάγκες. (KeyBook, 2021).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: ΕΘΕΛΟΝΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

3.1 ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΕΘΕΛΟΝΤΙΣΜΟΥ

Σε αυτό το σημείο γίνεται μια προσπάθεια προσέγγισης της έννοιας του εθελοντισμού. Την έννοια του εθελοντισμού μπορεί εύκολα να την ορίσει ο καθένας όπως επιθυμεί σύμφωνα με τη στάση της ζωής του, τις γνώσεις και τις εμπειρίες του. Οι Βεγιάζη-Μπούμπουλα (2006) στο Σοφός – Κασσίμη (2016) την ορίζουν ως μη αμειβόμενη και χωρίς προσμονή επαγγελματικής εξέλιξης δραστηριοποίηση σε συλλόγους ή κοινωνικούς χώρους κατέχοντας ιδιαίτερες αξίες, όπως η αλληλεγγύη, η φιλανθρωπία, η δικαιοσύνη και η συμμετοχή στην κοινωνία. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι εθελοντές μπορούν να αποτελέσουν πρότυπα και να προωθήσουν τη θετική στάση για κοινωνικά ζητήματα.

Σήμερα, η λέξη «εθελοντισμός» χρησιμοποιείται συνήθως για να περιγράψει την πράξη του να δίνεις χρόνο για να βοηθήσεις άλλους. Υπάρχουν τρεις διαφορετικές παραδόσεις στις οποίες μπορεί να ανιχνευθεί ο εθελοντισμός. Η πρώτη είναι η αρχαία Αθήνα, όπου μόνο άνδρες επιτρεπόταν να είναι εθελοντές. Η δεύτερη είναι η διακονία, που ήταν σημαντική στη βυζαντινή κοινωνία. Και η τρίτη είναι οι κοινότητες, οι οποίες εξακολουθούν να είναι σημαντικές και σήμερα (Στασινοπούλου, 2011).

Είναι χρήσιμο να τονιστεί ότι ο εθελοντισμός είναι μια πράξη να βοηθάς κάποιον άλλο

χωρίς να πληρώνεται. Είναι ένας τρόπος προώθησης της κοινωνικής αναγνώρισης και αυτοπραγμάτωσης για όσους τον πράττουν. Οι εθελοντικές οργανώσεις διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην παροχή βοήθειας σε άτομα με τέτοιου είδους ανάγκες (Αλεξίου, 2003). Σήμερα ο εθελοντισμός δεν είναι απλά μια ηθική θεωρία αλλά όλο και περισσότερο εφαρμόζεται ως πράξη.

Σύμφωνα με τον Stebbins (2006) ο εθελοντισμός αντιμετωπίζεται ως σοβαρός ελεύθερος χρόνος. Συνήθως τα κίνητρα των εθελοντών είναι εγγενή και όχι εξωγενή. Τον αντιμετωπίζουν σαν ευκαιρία να βρουν την επαγγελματική τους σταδιοδρομία, καθώς αποκτούν ειδικές δεξιότητες, εμπειρίες και γνώσεις. Συνεπώς ο εθελοντισμός θεωρείται ουσιαστική ενασχόληση με ενδιαφέρον χαρακτήρα. (Rochester, 2006). Το κίνητρο του εθελοντή είναι να προσφέρει στον συνάνθρωπο ανιδιοτελώς αλλά ταυτόχρονα ο ίδιος αισθάνεται ψυχική ευφορία και πληρότητα. Προσφέροντας στον συνάνθρωπο τις γνώσεις του και αλληλεπιδρώντας μαζί του βελτιώνεται και ο ίδιος ηθικά, κοινωνικά και επαγγελματικά.

Όλοι οι παραπάνω ορισμοί δίνουν στοιχεία του εθελοντισμού, όμως κανείς δεν μπορεί από μόνος του να αποδώσει πλήρως την έννοια του. Ο εθελοντισμός αποτελεί βαρυσήμαντη και πολύπλευρη έννοια και μόνο μέσα από την έμπρακτη προσφορά μπορεί κάποιος να κατανοήσει τα συναισθήματα και την ικανοποίηση που ένας εθελοντής αποκτά μετά την ολοκλήρωση του κοινωνικού αυτού έργου.

3.2 ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΕΘΕΛΟΝΤΙΣΜΟΣ

Σύμφωνα με έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί σχετικά με τις εφαρμογές του εθελοντισμού, της εθελοντικής εργασίας και την εκπαίδευση (μεντορεία) προκύπτει ότι οι εκπαιδευτικοί αναλαμβάνουν τον ρόλο του εκπαιδευτή (μέντορα) στην εκπαίδευση για τους εθελοντές, καθώς καθοδηγούν, ενδυναμώνουν και τους δίνουν τη δυνατότητα να κάνουν και αυτοί το ίδιο στο μέλλον. Επιπρόσθετα μέσα από αυτή τη δυναμική διαδικασία προκύπτουν τα οφέλη των εθελοντών και των εκπαιδευτικών (μεντόρων). Για την ακρίβεια στην έρευνα των Tracey, Hornery, Seaton, Craven, and Yeung(2014) αναφέρεται η ευεργετική δράση από τους μέντορες (εκπαιδευτές) προς τους εθελοντές. Τα αποτελέσματα διεξήχθησαν από συνεντεύξεις εθελοντών που βοηθούσαν παιδιά με μαθησιακές δυσκολίες στην τάξη και μετά από τη μεντορεία των εκπαιδευτικών, τελικά κατάφεραν οι μαθητές να αναπτύξουν την αναγνωστική τους ικανότητα. Αντίστοιχα αποτελέσματα είχε και η έρευνα των Herrera, Grossman, Kauh, Feldman, & McMaken, (2007) που περιλαμβάνει δείγμα πάνω από 1.000 μαθητές από 71 σχολεία στις Ηνωμένες πολιτείες της Αμερικής, για να διερευνήσει τα οφέλη του σχολείου με βάση την καθοδήγηση. (Bayer, Grossman, & DuBois, 2013, 3-17). Ακολουθούν τα οφέλη για τους μαθητές, τους εθελοντές και τους ίδιους τους εκπαιδευτικούς (μέντορες). Σύμφωνα με τις παραπάνω έρευνες παρατηρήθηκαν υψηλότερα ακαδημαϊκά επιτεύγματα, καλύτερη αναγνωστική ικανότητα, αύξηση των κοινωνικών δεξιοτήτων και της συναισθηματικής ρύθμισης καθώς και μια πιο θετική εικόνα του εαυτού τους προς στους μαθητές.(Tracey, et al. 2014, 52).

3.3 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΕΘΕΛΟΝΤΗ

Στο σημείο αυτό γίνεται μια προσπάθεια προσέγγισης του ρόλου του εθελοντή και των στοιχείων που τον χαρακτηρίζουν. «Ο εθελοντής έχει υψηλή αίσθηση της κοινωνικής ευθύνης και επιδιώκει να διορθώσει ή να προλάβει αρνητικά φαινόμενα. Διακατέχεται από την αλληλεγγύη και την κοινωνική δικαιοσύνη. Προσφέρεται ανιδιοτελώς ως ενεργός πολίτης για τη βελτίωση του εγώ, του άλλου, της ζωής και επομένως οδηγείται στην κατάκτηση της πολιτειότητας».(Κοντογιάννη, 2018:4). Η αίσθηση της ευθύνης χαρακτηρίζει τη δράση του εθελοντή. Έχει πλήρη συνείδηση των τρόπων βελτίωσης της κοινωνίας και μέσα από την αφιλόκερδη προσφορά του και αλληλεπίδραση με τον πάσχοντα συνάνθρωπό του, αυτοπραγματώνεται και συμβάλλει στη δημιουργία ενός καλύτερου κόσμου, δημοκρατικού και ανθρώπινου. Το όραμά του είναι ένα κράτος ευνομούμενο, δημοκρατικό που θα σέβεται τη διαφορετικότητα και θα αντιμετωπίζει ισότιμα όλα τα μέλη του. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο εθελοντισμός δεν συνδέεται απλώς με την προσφορά στην κοινωνία αλλά

συμβάλλει ποικιλότροπα στην εξέλιξη του ατόμου και στην ολοκλήρωσή του.

Πολλοί εκπαιδευτικοί και εκπαιδευτές μετά από εσωτερική παρότρυνση αλλά και ενσυναίσθηση αποφασίζουν να εμπλακούν σε μια δυναμική διαδικασία ελπίζοντας και προσδοκώντας θετικές και ουσιαστικές αλλαγές. Οι αλλαγές αυτές εστιάζουν σε μέλη περιθωριακών ομάδων, όπως είναι οι πρόσφυγες, οι μετανάστες, οι έγκλειστοι, τα άτομα με ειδικές ανάγκες. Ανάλογα με τις ανάγκες που εντοπίζουν στις διάφορες ομάδες και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των ομάδων αυτών, οι εθελοντές προσαρμόζουν την προσφορά τους και επιδιώκουν την βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης, περίθαλψης, εκπαίδευσης, εργασίας με απώτερο στόχο την ένταξη και την κοινωνικοποίηση. Τα οφέλη των προγραμμάτων για τους εκπαιδευτικούς περιλαμβάνουν την αύξηση της διορατικότητας, του σεβασμού, της οργάνωσης και των επιδόσεων. Επίσης αφορά στην επαγγελματικής τους αναγνώριση, την αποδοχή ευγνωμοσύνης από τον μαθητή, την αύξηση των γνωστικών τους οριζόντων και την ανάπτυξη δεξιοτήτων. (Garvey, 2003). Τέλος, τα οφέλη για τους εθελοντές συνδέονται με το αίσθημα του ότι είναι χρήσιμοι, με την προσωπική τους ανάπτυξη, με την κοινωνικοποίησή τους μέσα από το διαμοιρασμό με τους φίλους μιας δραστηριότητας που εκτιμάται ιδιαίτερα από τους άλλους, και με την μείωση των αρνητικών συναισθημάτων. Τα κίνητρά τους είναι ανθρωπιστικά και η δράση τους καθοδηγείται από αξίες, κατανόηση, διάθεση κοινωνικής ανάπτυξης και προσωπικής βελτίωσης, αλλά και απόκτησης εμπειρίας. Τα οφέλη που προαναφέρθηκαν μπορούν να αποτελέσουν το έναυσμα για να προσελκύσουν εθελοντές σε προγράμματα καθοδήγησης για παιδιά με μαθησιακές δυσκολίες και όχι μόνο (Caldarella, Gomm, Shatzer, & Wall, 2010, 201-208). Το ηθικό, επαγγελματικό και ανθρωπιστικό όφελος ενός εθελοντή είναι ανεκτίμητο. Ίσως να κερδίζει πολύ περισσότερα απ' όσα προσφέρει. Το σημαντικότερο είναι ότι αποτελεί πρότυπο προς μίμηση σε μια εποχή που το σύνολο της νεολαίας ψάχνει οδοδείκτες ζωής αλλά καταλήγει να υιοθετεί κατασκευασμένα είδωλα που εντέχνως προβάλλονται στα μέσα μαζικής ενημέρωσης και δικτύωσης.

Ο εθελοντής παροτρύνεται από εσωτερικά κίνητρα όπως η ικανοποίηση της ανάγκης του να προσφέρει στο συνάνθρωπο και κατ' επέκταση στο κοινωνικό σύνολο και μέσα από αυτή τη διεργασία να αναπτυχθεί ο ίδιος ως άτομο και να εξελίξει τις ανθρώπινες αξίες του. Ταυτόχρονα παρακινείται από εξωτερικά κίνητρα και αποκτά εμπειρίες σημαντικές για την επαγγελματική του πορεία. (Κατσαμώρη, 2020). Η δύναμη που ωθεί τον εθελοντή είναι η δύναμη της αγάπης η οποία διακρίνεται από το σεβασμό στο διαφορετικό, από το διάλογο, από την ανιδιοτέλεια, από την κατανόηση και το κυριότερο από τη συγχώρεση. Οι εθελοντές συνεπώς μέσα από τη δράση τους αυτοβελτιώνονται ως άτομα ηθικά και επαγγελματικά και αυτή η αυτοβελτίωση οδηγεί μέσω της αλληλεπίδρασής τους με τους ευάλωτους συνανθρώπους τους στην οικοδόμηση ενός δικαιότερου κόσμου που θα σέβεται την ατομικότητα.

3.4 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ

Στο σημείο αυτό θα προσπαθήσουμε να προσεγγίσουμε την έννοια της κοινωνίας των πολιτών σε μια προσπάθεια να διαπιστώσουμε τον τρόπο, με τον οποίο οι πολίτες μέλη μιας κοινωνίας, ενώνονται και συνεργάζονται για την προάσπιση και επίτευξη ενός κοινού σκοπού. «Στην κοινωνία των πολιτών συμπεριλαμβάνονται διαφορετικές και συχνά αντιμαχόμενες οργανώσεις και φορείς που κινητοποιούνται σε τοπικό ή διεθνές επίπεδο για την προώθηση κοινωνικών και πολιτικών δικαιωμάτων». (Αφουξενίδης, 2008:23). Η κοινωνία των πολιτών είναι μία έννοια σχετικά μεγάλη σε εύρος όσον αφορά το περιεχόμενο και με μη καθορισμένο ορισμό. Θα μπορούσαμε να αναφέρουμε ότι την αποτελούν οι οργανώσεις που το περιεχόμενο του ενδιαφέροντός τους εστιάζεται σε τοπικό επίπεδο, όπως για παράδειγμα ομάδες που τα μέλη της συνεργάζονται και δραστηριοποιούνται για τη διαφύλαξη της πολιτισμικής κληρονομιάς. Η εμφάνιση τέτοιων οργανώσεων στην Ελλάδα προήλθε από αποφάσεις που το ίδιο το ελληνικό κράτος έλαβε στην προσπάθειά του να προωθήσει ανάλογες μορφές συμμετοχής των πολιτών στα

κοινά και συνδέεται με ανάγκες όπως, την προστασία κοινωνικών ομάδων που θεωρητικά εμφανίζονται κοινωνικά και οικονομικά αποκλεισμένοι, την ανάγκη να υπάρξει φροντίδα σε θέματα πολιτισμικού ενδιαφέροντος και την ανάγκη να καλυφθούν τομείς που ενεργούν με συγκεκριμένο περιεχόμενο όπου η μέριμνα του ελληνικού κράτους δεν επαρκεί.(Αφουξενίδης, 2008). Η χρήση της έννοιας της κοινωνίας των πολιτών καλύπτει ένα μεγάλο σύνολο θεσμών, συλλογικοτήτων και ιδεών που συνδέεται ανάλογα και αντίστοιχα με τη δημοκρατία, την ατομική ελευθερία και την κοινωνική αλληλεγγύη. Στην κοινωνία των πολιτών το περιεχόμενο της δράσης που ενδιαφέρει περισσότερο τους πολίτες είναι ο πολιτισμός και η κοινωνική αλληλεγγύη ή όπως θα μπορούσαμε διαφορετικά να το εκφράσουμε οι ανθρωπιστικοί και πολιτισμικοί φορείς. (Αφουξενίδης & Γαρδίκη, 2015). Η έννοια της κοινωνίας των πολιτών εμφανίζεται να έχει τις ρίζες της στην αρχαία Ελλάδα όπου ο Αριστοτέλης εισήγαγε τον όρο "πολιτική κοινωνία". Σε αυτόν τον όρο εμπεριέχονται όλες οι κοινωνικές και πολιτικές ομάδες με εύρος από το κράτος έως την οικογένεια.(Στραβοσκούφης, 2016). Όπως αναφέρει ο Νίκος Μουζέλης στο Στραβοσκούφης (2016), η κοινωνία των πολιτών ανάλογα με το περιεχόμενο που περιλαμβάνει η δράση των μελών που την απαρτίζουν, λειτουργεί είτε «ως αντίποδας του κράτους», είτε «ως ενδιάμεσος χώρος-ενδιάμεσα στρώματα μεταξύ κυβέρνησης και κυβερνώντων», είτε «ως μεσόκοσμος ανάμεσα στην αγορά και στο κράτος». Φορείς της κοινωνίας των πολιτών στην πλειοψηφία τους αφορούν ομάδες που τα μέλη τους διακρίνονται, από οργανωμένη παρουσία, από προάσπιση και επιδίωξη κοινών συμφερόντων και από άσκηση πίεσης που ασκούν απέναντι στους μηχανισμούς που κατέχουν εξουσία. (Στραβοσκούφης, 2016).

3.5 ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΘΕΛΟΝΤΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Στο σημείο αυτό παραθέτουμε κάποια ενδεικτικά εθελοντικά εκπαιδευτικά προγράμματα που πραγματοποιούνται στην Ελλάδα στα πλαίσια της μη-τυπικής εκπαίδευσης. Στη σύγχρονη εποχή πραγματοποιούνται εθελοντικά εκπαιδευτικά προγράμματα στα Καταστήματα κράτησης της χώρας, όπως: Από το 2016 στα Καταστήματα Κράτησης Τίρυνθας και Ναυπλίου υλοποιούνται προγράμματα Δραματικής Τέχνης στα πλαίσια του ΠΜΣ του Τμήματος Θεατρικών Σπουδών της Σχολής Καλών Τεχνών του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου. Τα προγράμματα εστιάζουν στη Δραματική Τέχνη στην Εκπαίδευση και στο Θέατρο με σκοπό την επανένταξη των κρατούμενων στην κοινωνία, την εποικοδομητική επικοινωνία έγκλειστων και εργαζομένων. Εθελοντές, εκπαιδευτικοί, ηθοποιοί, μουσικοί καθώς και άλλες ειδικότητες, πραγματοποιούν μαθήματα ενδυνάμωσης, λογοτεχνίας, μουσικής, κατασκευών μέσα από τεχνικές αποσκοπώντας στη δημιουργικότητα, τη καλλιέργεια της ομαδικότητας, της ενσυναίσθησης, της ανάπτυξης της αυτοπεποίθησης, της αποδοχής.(Κοντογιάννη, 2018). Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα εθελοντικής δράσης στην εκπαιδευτική διαδικασία στα καταστήματα κράτησης από το 2001 είναι το πρόγραμμα με τίτλο 'Πρόγραμμα Κοινωνικής Οργάνωσης και Υποστήριξης Νέων, που υλοποιείται από την ΜΚΟ "Άρσις". Ειδικότερα, οι κρατούμενες κατασκευάζουν κούκλες τις οποίες εκθέτουν και πωλούν (artportal.gr). Σε μια ανάλογη δράση πραγματοποιείται από το 2010 το Πρόγραμμα "Θεατρικό Εργαστήρι Προσωπικής Ανάπτυξης στις ελληνικές φυλακές". Στόχος του είναι μέσα από το θέατρο να καλλιεργηθεί η δημιουργική απασχόληση των κρατούμενων και να αναπτύξουν "την αίσθηση του ανήκειν" έτσι ώστε σταδιακά να επανενταχθούν στην κοινωνία (crimetimes.gr). Ανάλογη είναι και η δράση 'mail art' που πραγματοποιήθηκε πρόσφατα στις Φυλακές Λάρισας. Πιο συγκεκριμένα, οι κρατούμενοι αντάλλαξαν με κρατούμενους άλλων καταστημάτων σκίτσα, φωτογραφίες, ζωγραφίες ανοίγοντας δρόμους επικοινωνίας, συνομιλίας, επαφής μέσω της τέχνης (formedia.gr). Ένα επιπλέον πρόγραμμα συνιστά η σειρά "Εγκλειστο φεγγάρι" στις Φυλακές

Τίρυνθας και Ναυπλίου , αποτελούμενη από 18 βιβλία. Εθελοντές συγγραφείς καταθέτουν την βιωματική εμπειρία τους ως αποτέλεσμα ενασχόλησης με τα καταστήματα κράτησης. Αποτελεί ένα επιπλέον έργο του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών του Τμήματος Θεατρικών Σπουδών της Σχολής Καλών Τεχνών του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου. (enpel.gr). Ανάλογης δράσης είναι και το “Saved by a Greek Stray” το οποίο αποτελεί πρόγραμμα εκπαίδευσης αδέσποτων ζώων από έγκλειστες. Στην Ευρώπη η αρχική εφαρμογή του προγράμματος εντοπίζεται στην Ελλάδα στο Αγροτικό τμήμα των γυναικείων φυλακών Ελαιώνα Θήβας. Οι κρατούμενες μέσα από κατάρτιση, συγκεκριμένη γνώση και καθοδήγηση, εκπαιδεύουν τα ζώα όπου υπάρχει καθημερινή ενασχόληση με αυτά και τους παρέχουν και την ανάλογη φροντίδα. Λειτουργεί δε σαν ψυχοθεραπεία για τις ίδιες καθώς νιώθουν ικανοποίηση, αίσθημα πληρότητας και το βλέπουν και σαν μια διέξοδο επαγγελματική μετά την αποφυλάκισή τους. Τα ζώα εκπαιδεύονται σε κανόνες κοινωνικής συμπεριφοράς και εντολές ανακτώντας και πάλι την εμπιστοσύνη προς τον άνθρωπο. Αξίζει να σημειωθεί πως το πρόγραμμα εκπαίδευσης ζώων μέσα στα καταστήματα κράτησης ξεκίνησε το 1981 στην Αμερική. (Μισυρλή, 2021).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

4.1 Η ΤΕΧΝΗ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΩΝ ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΩΝ

Στο σημείο αυτό γίνεται μια προσπάθεια να προσεγγίσουμε τη σχέση μεταξύ τέχνης και εκπαίδευσης, καθώς και το πως επιδρά η τέχνη και με ποιον τρόπο μέσα από την εκπαίδευση στους/στις έγκλειστους/έγκλειστες.

Η εκπαίδευση των έγκλειστων πραγματοποιείται τόσο μέσα από την τυπική όσο και μέσα από τη μη-τυπική εκπαίδευση. Η αξιοποίηση της τέχνης στα εκπαιδευτικά προγράμματα των φυλακισμένων επιδρά θετικά στην έγκλειστη ζωή τους αλλά και στην ζωή μετά την αποφυλάκισή τους, μέσα από την ενίσχυση ατομικών και κοινωνικών δεξιοτήτων.(Lawrsen & Laws, 2017). Η επιβράβευση που παίρνει ο/η κρατούμενος/η για το έργο που δημιουργεί ενισχύει την αυτοεκτίμησή του και τον προετοιμάζει ώστε να επανενταχθεί στην κοινωνία. Υπο αυτή την έννοια η τέχνη λειτουργεί ως ένας διάυλος που ενώνει την κοινωνία της φυλακής με την πολιτική κοινωνία. Η ενασχόληση με τις τέχνες αποβλέπει στην ανάπτυξη της δημιουργικότητας και της κριτικής σκέψης η οποία χαρακτηρίζεται από σαφήνεια, ακρίβεια, ουσιαστική και προσεκτική παρατήρηση των ιδεών και των φαινομένων, χρήση αποδεικτικών στοιχείων και αιτιολόγηση των επιχειρημάτων.(Κοκκος,2011). Η τέχνη καλλιεργεί τις πνευματικές δυνατότητες και τις καθιστά ικανότητες. Ο εκπαιδευόμενος μαθαίνει να αναγνωρίζει το καλό και το κακό, το ηθικό και το ανήθικο, μαθαίνει να αιτιολογεί καταστάσεις, να εξάγει συμπεράσματα, γενικότερα να σχηματίζει άποψη, να την εκφέρει με επιχειρήματα, αξιοποιώντας τη λογική και όχι τη βία. Αξίζει να διευκρινιστεί ότι η τέχνη συνιστά έναν βιωματικό τρόπο μάθησης μέσω του οποίου οι νέοι διδάσκονται ηθικές αξίες, διευρύνουν τους ορίζοντές τους και ολοκληρώνονται ως προσωπικότητες. Η δραματική τέχνη στην εκπαίδευση βοηθά τον/την κρατούμενο/η να γνωρίσει κυρίως τον εαυτό του, τον συνάνθρωπο και τον κόσμο. Τον/την βοηθά να επικοινωνεί με τους άλλους συμπολίτες του/της και να αναπτύξει την ανεκτικότητα, το σεβασμό και την ενσυναίσθηση στο μεγαλύτερο βαθμό. Να αποκτήσει δεξιότητες και γνώσεις και να σχεδιάσει το μέλλον του/της. Να βρίσκει τους τρόπους να καταπολεμά τη μοναξιά του και κυρίως να συνειδητοποιήσει ότι μπορεί να ξεκινήσει από την αρχή. (Κοντογιάννη, 2018).Το θέατρο συνιστά μια υψηλή μορφή τέχνης εξόχως βιωματική, καθώς μέσα από την εναλλαγή ρόλων τα άτομα αλληλεπιδρούν, καλλιεργούν την ενσυναίσθηση και στοχάζονται πάνω σε ποικίλα ζητήματα. Αναμφίβολα, η συμμετοχή στην θεατρική εμπειρία αποτελεί μια συλλογική δραστηριότητα και υπό αυτή την

έννοια κοινωνικοποιεί το άτομο, το ασκεί στην συνεργατικότητα και την ομαδικότητα. Ακριβώς επειδή η τέχνη δεν έχει σύνορα και δεν περιορίζεται σε συγκεκριμένα εθνικά και πολιτισμικά πλαίσια θα λέγαμε πως καταργεί τον ρατσισμό και τις διακρίσεις και αναδεικνύει πανανθρώπινα μηνύματα. Σε κάθε περίπτωση, η ένταξη οποιασδήποτε μορφής τέχνης στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα των καταστημάτων κράτησης είναι ιδιαίτερος σημαντική και παρέχει πολλαπλά οφέλη. Αρχικά, οι έγκλειστοι ασχολούνται με κάτι δημιουργικό που τους κάνει να αξιοποιούν εποικοδομητικά τον χρόνο τους συνδυάζοντας μάθηση και ψυχαγωγία. Οποσδήποτε, διευρύνουν τους ορίζοντές τους, καλλιεργούν την ευαισθησία τους και εξευγενίζονται. Η επαφή με την τέχνη στηρίζει ψυχολογικά τον έγκλειστο ο οποίος νιώθει ότι αντιμετωπίζεται ανθρώπινα, σε συνθήκες που μπορεί να γίνει σεβαστή η προσωπικότητα και η ζωή του. Η επαφή με την τέχνη έχει ευεργετικές συνέπειες. Ηθικοποιεί, παρηγορεί, εμπνέει, δίνει κίνητρα δημιουργίας και ζωής. Η ένταξη οποιασδήποτε μορφής τέχνης στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής διαδικασίας μπορεί να προσφέρει πολλά.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟΥ ΜΕΡΟΥΣ

Οι έγκλειστοι πολίτες ως μέλη μιας ευάλωτης κοινωνικής ομάδας χρήζουν την ικανοποίηση ιδιαίτερων εκπαιδευτικών αναγκών. Η εκπαίδευση που λαμβάνει ο/η έγκλειστος/η εντός των καταστημάτων κράτησης αποτελεί βασικό εφόδιο για την εύρεση εργασίας κατά τη διαδικασία της επανένταξής του/της στην κοινωνία. Η εργασία αποτελεί έναν από τους τρεις βασικότερους παράγοντες που συμβάλλουν στην επάνοδό του/της στην κοινωνία και έναν από τους καθοριστικότερους παράγοντες για την αποφυγή εκδήλωσης εκ νέου παραβατικής συμπεριφοράς που θα μπορούσε να τον οδηγήσει στην υποτροπή.

Μέσα από την εκπαίδευση οι έγκλειστοι/ες λαμβάνουν τα κατάλληλα εφόδια όπως, αξίες και γνώσεις ώστε να ολοκληρωθούν ως προσωπικότητες και να διαμορφωθούν ως αυριανοί ενεργοί πολίτες. Η εκπαίδευση αποβλέπει στην ενδυνάμωση του/της έγκλειστου/έγκλειστης, την ψυχολογική και κοινωνική του στήριξη με απώτερο σκοπό να εξομαλύνει σε σημαντικό βαθμό τις δυσάρεστες και δυσβάστακτες τις περισσότερες φορές συνέπειες του εγκλεισμού. Ταυτόχρονα επιδιώκεται μέσα από την εκπαίδευση η αλλαγή των προσωπικών τους συμπεριφορών και αξιών, η μείωση ή και εξάλειψη της υποτροπής, ώστε να ενταχθούν ομαλά στο κοινωνικό σύνολο. Οι κρατούμενοι/νες με την εκπαίδευση που λαμβάνουν κατά τη διάρκεια της κράτησής τους μπορούν να εκτελούν παραγωγικές δραστηριότητες ώστε να διευκολυνθεί η ομαλή ένταξή τους στην κοινωνία. Οι υποχρεώσεις και τα δικαιώματα του/της έγκλειστου/ης που δομούνται μέσα από τη σχέση που διαμορφώνεται μεταξύ κράτους και ατόμου και εξελίσσεται στο μεγαλύτερο μέρος της από την αμεσότερη συμμετοχή του ατόμου στα κοινά είναι απότοκο της συμμετοχής του στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Η εκπαίδευση στα πλαίσια ενός δημοκρατικού πολιτεύματος βασίζεται σε αξίες όπως η ελευθερία, η ισότητα, η ελευθερία της έκφρασης και της σκέψης, η δικαιοσύνη. Αυτές τις αξίες τις μεταλαμπαδεύει στους έγκλειστους/ες συμβάλλοντας όχι μόνο στην ατομική εξέλιξη αλλά και στην συλλογική. Μέσω των προσωπικών εμπειριών αποκτούνται οι γνώσεις και οι δεξιότητες που οδηγούν το άτομο στην κατανόηση της πολιτικής και κοινωνικής πραγματικότητας και αποφεύγεται η χειραγώγησή του.

Η δημόσια και δωρεάν εκπαίδευση για τον/την έγκλειστο/η συνιστά αναφαίρετο ανθρώπινο δικαίωμα το οποίο προστατεύεται στο πλαίσιο του δημοκρατικού πολιτεύματος και διαφέρει μόνο στον τρόπο άσκησης του δικαιώματος αυτού. Οικοδομεί τον αυτοσεβασμό και την αυτοεκτίμηση και διευρύνει τους ορίζοντές του.

Ο εθελοντισμός είναι μια πράξη που μέσα από την πραγμάτωσή της προσφέρει στο συνάνθρωπο και αντιμετωπίζεται ως σοβαρός ελεύθερος χρόνος. Θεωρείται συχνά ως ένας τρόπος προώθησης της κοινωνικής αναγνώρισης και αυτοπραγμάτωσης για όσους το πράττουν. Τα

κίνητρα των εθελοντών είναι εγγενή και όχι εξωγενή. Δεν συνδέεται απλώς με την προσφορά στην κοινωνία αλλά συμβάλλει ποικιλότροπα στην εξέλιξη του ατόμου και στην ολοκλήρωσή του. Αντιμετωπίζεται σαν ευκαιρία να βρουν την επαγγελματική τους σταδιοδρομία, καθώς αποκτούν ειδικές δεξιότητες, εμπειρίες και γνώσεις. Συνεπώς, ο εθελοντισμός θεωρείται ουσιαστική και ποικιλοτρόπως ενδιαφέρουσα ενασχόληση. Κοινή παραδοχή αποτελεί πως μόνο μέσα από την προσφορά μπορεί κάποιος να κατανοήσει τα συναισθήματα και την πληρότητα που ένας εθελοντής αποκτά μετά την ολοκλήρωση του κοινωνικού αυτού έργου. Ένας εθελοντής διακατέχεται από αλληλεγγύη και υψηλή αίσθηση της κοινωνικής ευθύνης και επιδιώκει να διορθώσει ή να προλάβει αρνητικά φαινόμενα. Στα Καταστήματα κράτησης οι εθελοντές προσαρμόζουν την συμπεριφορά τους επιδιώκοντας την βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης, περίθαλψης, εκπαίδευσης, εργασίας ανάλογα με τις ιδιαίτερες ανάγκες των έγκλειστων με απώτερο στόχο την επάνοδό τους και την κοινωνικοποίησή τους. Τα οφέλη για τους εθελοντές συνδέονται με το αίσθημα του ότι είναι χρήσιμοι, την προσωπική τους ανάπτυξη, την κοινωνικοποίηση. Τα κίνητρά τους είναι καθοριστικά ανθρωπιστικά, η δράση τους χαρακτηρίζεται από το σεβασμό στον εαυτό τους και στον συνάνθρωπο.

Η αξιοποίηση της τέχνης στα εκπαιδευτικά προγράμματα των φυλακισμένων επιδρά θετικά στην έγκλειστη ζωή τους αλλά και στην ζωή μετά την αποφυλάκισή τους, μέσα από την ενίσχυση ατομικών και κοινωνικών δεξιοτήτων. Η ένταξη οποιασδήποτε μορφής τέχνης στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής διαδικασίας στοχεύει στην ανάπτυξη της δημιουργικότητας και της κριτικής σκέψης. Η τέχνη συνιστά έναν βιωματικό τρόπο μάθησης μέσω του οποίου οι έγκλειστοι/ες διδάσκονται ηθικές αξίες, διευρύνουν τους ορίζοντές τους και ολοκληρώνονται ως προσωπικότητες. Εξευγενίζουν και βοηθούν τους/τις έγκλειστους/ες να συνδεθούν με τον εσωτερικό τους κόσμο. Το θέατρο συνιστά μια υψηλή μορφή τέχνης εξόχως βιωματική, καθώς μέσα από την εναλλαγή ρόλων τα άτομα αλληλοεπιδρούν, καλλιεργούν την ενσυναίσθηση και στοχάζονται πάνω σε ποικίλα ζητήματα. Η συμμετοχή των έγκλειστων στην θεατρική εμπειρία αποτελεί μια συλλογική δραστηριότητα και υπό αυτή την έννοια κοινωνικοποιεί το άτομο, το ασκεί στην συνεργατικότητα και την ομαδικότητα. Ακριβώς επειδή η τέχνη δεν έχει σύνορα και δεν περιορίζεται σε συγκεκριμένα εθνικά και πολιτισμικά πλαίσια γίνεται εύλογα κατανοητό πως καταργεί τον ρατσισμό και τις διακρίσεις και μυεί σε πανανθρώπινες αξίες. Η επιβράβευση που παίρνει ο κρατούμενος για το έργο που δημιουργεί ενισχύει την αυτοεκτίμησή του και τον προετοιμάζει ώστε να επανενταχθεί στην κοινωνία. Η επαφή με την τέχνη στηρίζει ψυχολογικά τον έγκλειστο ο οποίος νιώθει ότι αντιμετωπίζεται ανθρώπινα, σε συνθήκες που μπορεί να γίνει σεβαστή η προσωπικότητα και η ζωή του. Στη σύγχρονη εποχή στην Ελλάδα πραγματοποιούνται εθελοντικά εκπαιδευτικά προγράμματα στα καταστήματα κράτησης της χώρας.

Β' ΜΕΡΟΣ

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ: ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

2.1 ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Σκοπός της συγκεκριμένης έρευνας ήταν να ανιχνεύσει ποια είναι τα εθελοντικά προγράμματα με εκπαιδευτικό χαρακτήρα που λαμβάνουν χώρα στους χώρους κράτησης του Ναυπλίου και της Τίρυνθας όπως αυτά πραγματοποιούνται στο πλαίσιο της μη τυπικής εκπαίδευσης. Η μη τυπική εκπαίδευση έχει στόχο τον ανασχηματισμό των ατόμων και την ανάπτυξη μίας νέας ταυτότητας κυρίως προσωπικής, η οποία θα βρίσκεται σε συνάφεια με τις αξίες

του κοινωνικού πλαισίου. Δεν αποσκοπεί στην απόκτηση γενικών γνώσεων και τυπικών προσόντων. Η τέχνη αποτελεί ένα εναλλακτικό μέσο για την πραγμάτωση της τυπικής εκπαίδευσης και την εκπλήρωση των στόχων της. (Wilson, Caufield & Atherton, 2009). Σύμφωνα με τον Κόκκο η αισθητική εμπειρία, δηλαδή η συστηματική παρατήρηση των έργων τέχνης συνάδει με το σκοπό που προσδίδουμε στην τέχνη. Μέσα από την αισθητική εμπειρία αναπτύσσονται δεξιότητες, γνώσεις και στάσεις ικανές για την επαγγελματική, κοινωνική και προσωπική ζωή. Γενικότερα η επαφή με τις τέχνες αναπτύσσει τη δημιουργικότητα και τη κριτική σκέψη του εκπαιδευόμενου. Στα πλαίσια της εκπαίδευσης ενηλίκων έχει διαμορφωθεί μια καινοτόμος τάση, η θεωρία της μετασχηματίζουσας μάθησης με κύριους εκφραστές τους Freire και Mezirow. Σύμφωνα με τη μετασχηματίζουσα μάθηση ο βασικός σκοπός της εκπαίδευσης είναι η εμπλοκή των εκπαιδευομένων σε μια διεργασία κριτικού στοχασμού με απώτερο σκοπό την αμφισβήτηση των παραδοχών που έχουν αποδεχτεί μέσα από τη κοινωνικοποίηση. Μέσα από αυτή την επανεκτίμηση των ιδεών ενισχύεται η αυτοδυναμία της σκέψης, η ανάδυση των συναισθημάτων και η δημιουργία κριτικού στοχασμού που συνδέεται με το νόημα των έργων τέχνης. (Κόκκος & Συνεργάτες, 2011).

Ειδικότερα, επιχειρήσαμε να διερευνήσουμε τον αντίκτυπο των εθελοντικών αυτών εκπαιδευτικών προγραμμάτων στο πλαίσιο της διαβίωσης των κρατουμένων στα καταστήματα κράτησης. Κύρια ερωτήματα της έρευνας ήταν:

1. Να διερευνήσει ποιός ο ρόλος και τα αποτελέσματα των εκπαιδευτικών εθελοντικών προγραμμάτων στην εκπαίδευση και επανένταξη των έγκλειστων στα πλαίσια κράτησής τους στα καταστήματα κράτησης.
2. Να διερευνήσει ποιά εκπαιδευτικά εργαλεία προωθούνται και για ποιούς λόγους.
3. Να διερευνήσει ποιός ο ρόλος της τέχνης στην επανένταξη και εκπαιδευτική δράση.

2.2 ΜΕΘΟΔΟΣ ΣΥΛΛΟΓΗΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Κατά την διεξαγωγή της συγκεκριμένης έρευνας χρησιμοποιήθηκε ως εργαλείο καταγραφής των δεδομένων το μαγνητόφωνο, καθώς στόχος ήταν μια μόνιμη καταγραφή στοιχείων που συγκεντρώνονται στη συνέντευξη, ώστε να μπορέσουν να αναλυθούν. Στη συνέχεια, ακολούθησε κωδικοποίηση και ομαδοποίηση των δεδομένων που συλλέχθηκαν. Θεωρήθηκε αναγκαία η ομαδοποίηση των ερωτήσεων με βάση τα ερευνητικά ερωτήματα που τέθηκαν εξαρχής. Ομοίως ομαδοποιήθηκαν και τα δεδομένα που προέκυψαν από τις συνεντεύξεις για να γίνει καλύτερη ανάλυσή τους. Στο σημείο αυτό η ερευνήτρια προσπάθησε να παραθέσει τις ιδέες και τα νοήματα που προέκυψαν από τον διάλογο, είτε μέσω της κοινής λογικής, είτε μέσω της βιβλιογραφίας (Τσιώλης, 2014: 105-114).

Αναλυτικότερα, έγινε μια προσπάθεια να αποτυπωθούν αφενός οι απόψεις των συνεντευξιαζόμενων και αφετέρου να αναλυθούν ώστε να συνταχθούν συμπεράσματα που να αφορούν την σχέση τους με τον εθελοντισμό, με τους εκπαιδευόμενους- κρατούμενους αλλά και γενικότερα τον αντίκτυπο που είχε η εθελοντική δράση τόσο στους ίδιους τους εθελοντές όσο και στους έγκλειστους. Αξίζει να σημειωθεί ότι στην έρευνα δεν αναφέρονται προσωπικά ονόματα των συμμετεχόντων για αποφυγή δημοσίευσης των προσωπικών τους στοιχείων. Έτσι, ανάλογα με την ειδικότητα τους ονομάζονται: Καθηγήτρια = Κ., Εθελόντρια 1= Ε1 και Εθελόντρια 2=Ε2. Στη συνέχεια εφόσον πραγματοποιήθηκε κωδικοποίηση και ομαδοποίηση των δεδομένων ακολούθησε ανάλυση των δεδομένων αυτών. Η ανάλυση βασίζεται επί της ουσίας στην ανάλυση των λεγομένων των ερωτηθέντων και επικεντρώνεται συνήθως σε ερωτήσεις «πώς;», «πού;», «πότε;» «για ποιον λόγο;» «με ποιον τρόπο;».

Πριν ξεκινήσει η διαδικασία των συναντήσεων, ο συνεντευκτής καλό είναι να ρωτήσει τους συνεντευξιαζόμενους αν συμφωνούν να συμμετέχουν στη διαδικασία. Σημαντικό είναι να οριστούν

ο χώρος και ο χρόνος της κάθε συνέντευξης, σύμφωνα με το πότε και πού εξυπηρετείται ο κάθε συνεντευξιαζόμενος. (Παρασκευοπούλου-Κόλλια,2008). Η συνέντευξη, όντως, πραγματοποιήθηκε σε προκαθορισμένη ημέρα, ώρα αλλά και τόπο, ύστερα από κοινή απόφαση και αφού προηγήθηκαν κάποιες συνεννοήσεις μεταξύ των συνεντευξιαζόμενων. Η ατμόσφαιρα από την αρχή της συνέντευξης ήταν πολύ ζεστή, άνετη και φιλική, άρρηκτα συνδεδεμένη με την προσωπικότητα της κάθε συνεντευξιαζόμενης. Πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια ενός πολύ συνεργάσιμου κλίματος, το οποίο είχε αρχίσει να δημιουργείται από το πρώτο τηλεφώνημα προς την υπεύθυνη των προγραμμάτων. Η ίδια από την πρώτη στιγμή ήταν καθ' όλα πρόθυμη να προσφέρει στην ερευνήτρια κάθε σημαντική και χρήσιμη πληροφορία για τη διεξαγωγή της έρευνας. Λαμβάνοντας υπόψη τα δύσκολα προγράμματα στα οποία όλοι έπρεπε να ανταποκριθούν τελικά με μεγάλη ικανοποίηση κανονίστηκε η συνάντηση προς πραγματοποίηση της συνέντευξης στις 28 Οκτωβρίου 2022 στις 10:30 το πρωί σε έναν πολύ καλόγουστο και γεμάτο τέχνη χώρο.

Κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων η παρέμβαση της ερευνήτριας υπήρξε η λιγότερο δυνατή ώστε να δοθεί η δυνατότητα στις συνεντευξιαζόμενες να εκφραστούν ελεύθερα και να αφηγηθούν ανεπηρέαστα τις εμπειρίες τους. Οι ερωτήσεις που τέθηκαν υπήρχαν και σε έντυπη μορφή ακριβώς γι' αυτό το λόγο, ώστε να μην υπάρχει η πίεση του χρόνου και της υποβολής όσον αφορά τη διατύπωση και εκφώνηση, και να εκλείψει η βεβιασμένη χρονικά απάντηση. Τέλος πριν ξεκινήσει η διαδικασία η ερευνήτρια έκανε τις συστάσεις, εξήγησε τον σκοπό της έρευνας και ενημέρωσε ότι τα στοιχεία τους θα μείνουν απόρρητα για λόγους δεοντολογίας. Επισημαίνουμε ότι η διαμόρφωση του καλού κλίματος υπήρξε υψίστης σημασίας για την επιτυχή ολοκλήρωση της συνέντευξης, «Το να είναι ο ερευνητής δεκτικός, ευχάριστος ευαίσθητος, μόνο οφέλη μπορεί να αποδώσει στην έρευνα». (Παρασκευοπούλου-Κόλλια,2008:6).

1.3 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Η μέθοδος που ακολουθήθηκε είναι η ποιοτική γιατί θεωρήθηκε ως η πιο ενδεδειγμένη για τη διεξαγωγή της συγκεκριμένης έρευνας, τόσο για τη συγκέντρωση πληροφοριών, όσο και για τη συγκέντρωση βασικών στοιχείων σχετικών με τη λειτουργία και διεξαγωγή των εν λόγω εθελοντικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων στα καταστήματα κράτησης Τίρυνθας (Ανοιχτές Αγροτικές φυλακές) και Ναυπλίου (Κλειστές φυλακές). Όπως εύστοχα υπογραμμίζει η Παρασκευοπούλου-Κόλλια: «οι ποιοτικές μέθοδοι δίνουν την ευκαιρία στον ερευνητή να στοχεύσει στο τι σημαίνει για τα υποκείμενα η εμπειρία για την οποία μιλούν» (Παρασκευοπούλου-Κόλλια,2008:3). Οι ερωτήσεις θα πρέπει να είναι διατυπωμένες με σαφήνεια και σε απλή γραφή. Είναι αναγκαίο να υπάρχει μεταξύ αυτών των ερωτήσεων και του θέματος που διερευνάται απόλυτη συνάφεια. Η εκφώνηση των ερωτήσεων επίσης χρειάζεται προσοχή και μεθοδικότητα. Η σωστή τονικότητα, το χρωμάτισμα των λέξεων, η έκφραση γενικότερα συμβάλλουν στη κατανόηση αυτών που θέλουμε να ρωτήσουμε τον συνεντευξιαζόμενο μας και κατ' επέκταση στην ομαλή διεξαγωγή μιας συνέντευξης. Οι συνεντεύξεις, ως εργαλείο διεξαγωγής ποιοτικής μεθόδου, διακρίνονται αρχικά σε δομημένες συνεντεύξεις κατά την πραγματοποίηση των οποίων ο/η ερωτώμενος/η απαντά σε συγκεκριμένες, όσον αφορά το περιεχόμενο και τον αριθμό ερωτήσεις. Μια δεύτερη κατηγορία είναι οι μη δομημένες συνεντεύξεις, όπου στην ουσία πραγματοποιείται μια ελεύθερη συζήτηση με καθορισμένο όμως θέμα. Το αποτέλεσμα μιας συνέντευξης θα μπορούσαμε να πούμε, πως είναι να βοηθά μια έρευνα, μέσα από την άμεση επαφή και επικοινωνία με το πεδίο έρευνας ώστε ο/η ερευνητής/τρια να εκμαιεύσει όσο γίνεται περισσότερες και αξιόπιστες πληροφορίες. Ειδικά για θέματα που αφορούν στην εκπαίδευση, η ποιοτική έρευνα και κατ' επέκταση η συνέντευξη, αποτελεί ίσως τον πιο ενδεδειγμένο τρόπο να διερευνηθούν και στην πορεία να αναπτυχθούν ερωτήματα που με τη ποσοτική μέθοδο ίσως θα ήταν αταίριαστο και αδύνατο να μελετηθούν. Θα μπορούσαμε να αναφέρουμε ως μειονεκτήματα των συνεντεύξεων αφενός τον κίνδυνο πραγματοποίησης βεβιασμένων ερωτήσεων από την πλευρά του/της ερευνητή/τριας γεγονός που θα μπορούσε να οδηγήσει στη μη συλλογή έγκυρων στοιχείων. Ένας δεύτερος κίνδυνος μπορεί να εντοπιστεί στη συμπεριφορά του/της ερευνητή/τριας που, αν δεν είναι η κατάλληλη, θα εμποδίσει το να «ξεκλειδωθούν» οι συνεντευξιαζόμενοι. Η κατάλληλη και

φιλική συμπεριφορά θα έχει καλύτερα αποτελέσματα, μέσα από μια εποικοδομητική συζήτηση (Παρασκευοπούλου-Κόλλια,2008).

Στην εν λόγω έρευνα εργαλείο για τη διεξαγωγή της ποιοτικής μεθόδου υπήρξε ένας συνδυασμός δομημένης και μη δομημένης συνέντευξης αποσκοπώντας στην εύρυθμη διεξαγωγή της αλλά και στην πλουσιότερη συλλογή στοιχείων, απαραίτητων και σημαντικών. Κατά τη διάρκεια της συνέντευξης και ανάλογα με τη ροή με την οποία αυτή πραγματοποιήθηκε αλλά και τα γεγονότα που συντελέστηκαν, για την εύρυθμη διεξαγωγή της κρίθηκε αναγκαίο να διατυπωθούν και ελάχιστες πλην απαραίτητες για τη συλλογή των απαραίτητων στοιχείων ημι-δομημένες ερωτήσεις (ανοικτού τύπου και κλειστού τύπου) (Παρασκευοπούλου-Κόλλια,2008).

Μετά την ολοκλήρωση της συνέντευξης ακολούθησε η περιγραφή και ανάλυση των στοιχείων, όπως ακριβώς προέκυψαν, και στη συνέχεια επιχειρήθηκε σύγκριση των στοιχείων που αντλήθηκαν από τις απαντήσεις. Εξάλλου, σε μια ποιοτική έρευνα ο/η ερευνητής/τρια αυτό που καλείται να κάνει είναι να παρατηρεί, να συγκεντρώνει στοιχεία και σχόλια πιθανά, απαραίτητα για τη διεξαγωγή της έρευνάς του και στη συνέχεια να τα ερμηνεύει. (Παρασκευοπούλου-Κόλλια, 2008).

1.4 ΔΕΙΓΜΑ

Στην ποιοτική έρευνα που διεξήχθη χρειάστηκε να εφαρμοστούν στρατηγικές της δειγματοληψίας σκοπιμότητας. Στη σκόπιμη δειγματοληψία η επιλογή των ατόμων γίνεται σύμφωνα με τους σκοπούς της έρευνας, σύμφωνα με τα κριτήρια του ερευνητή. Διαχωρίζεται σε δειγματοληψία ποσοτών και σε δειγματοληψία χιονοστιβάδας. Η δειγματοληψία ποσοτών είναι αναλογική δειγματοληψία χωρίς τυχαία επιλογή. Στη δειγματοληψία χιονοστιβάδας τα προηγούμενα μέλη υποδεικνύουν τα επόμενα μέλη του δείγματος (Παπαγεωργίου, 2014). Για την ακρίβεια, στην εν λόγω έρευνα, η ερευνήτρια επέλεξε περιπτώσεις ομοιογενείς με κοινά χαρακτηριστικά για να διερευνήσει εις βάθος τα εθελοντικά προγράμματα που χρησιμοποιούνται σε Καταστήματα κρατουμένων.

Αξίζει να σημειωθεί πως η ερευνήτρια έλαβε υπόψη δεοντολογικά ζητήματα που σχετίζονται με την έρευνα. Τα ζητήματα αυτά αφορούν, καταρχάς, τη δική της τοποθέτηση έναντι του ερευνητικού προγράμματος καθώς και τη σκοπιμότητα της έρευνας αυτής. Επιπλέον, κατά τη διάρκεια της έρευνας προέκυψαν συγκεκριμένα ζητήματα που άπτονται της ηθικής και της δεοντολογίας τόσο σε σχέση με την παραγωγή των δεδομένων, με την ανάλυση και την ερμηνεία τους, καθώς και με τη δημοσιοποίηση των ευρημάτων της έρευνας που αφορά μια συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα (Τσιώλης, 2014:54-61).

Το δείγμα της παρούσας έρευνας αποτελούνταν από τρία άτομα. Ειδικότερα, επρόκειτο για 1 Εκπαιδευτικό, Καθηγήτρια στο τμήμα Θεατρικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου, Συντονίστρια και Εθελόντρια των εν λόγω Προγραμμάτων. Επίσης συμμετείχε στην συνέντευξη και 1 Εκπαιδευτικός και Συνεργάτης του Μεταπτυχιακού (Εθελόντρια) και 1 Εκπαιδευτικός (της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης) και Συνεργάτης του Μεταπτυχιακού προγράμματος (Εθελόντρια). Όσον αφορά τους Εκπαιδευτικούς που συμμετείχαν στην έρευνα, η Καθηγήτρια στο πλούσιο βιογραφικό της περιλαμβάνει σπουδές στην ιταλική γλώσσα, στην Ειδική Αγωγή, στην Δημοσιογραφία και στην Φιλοσοφική Σχολή. Επιπλέον έχει πραγματοποιήσει σπουδές, Διδακτορική Διατριβή στο δράμα και έχει ασχοληθεί με τα παιδιά με ειδικές ανάγκες. Η δεύτερη εθελόντρια, Πολιτική Επιστήμονας, είναι Υποψήφια Διδάκτωρ στο τμήμα Θεατρικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου. Η τρίτη εθελόντρια (δασκάλα) επίσης είναι Υποψήφια Διδάκτωρ στο τμήμα Θεατρικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου και εργάζεται και σε Δημοτικό Σχολείο. Οι 3 συνεντευξιαζόμενοι ήταν γυναίκες ηλικίας 30 – 50 ετών.

Τα κριτήρια με βάση τα οποία επιλέχθηκαν τα συγκεκριμένα δείγματα αφορούσαν την ενεργή εμπλοκή των προσώπων αυτών στα Καταστήματα κράτησης και μάλιστα σε εθελοντικές δράσεις εκπαιδευτικού περιεχομένου. Βασικός σκοπός ήταν να διερευνήσουμε περαιτέρω το πώς οι επιστήμονες διαφορετικών ειδικοτήτων εντάσσονται στην εκπαίδευση των καταστημάτων κράτησης. Σχετικά με τα ερευνητικά ερωτήματα που τέθηκαν στις συνεντευξιαζόμενες, θα πρέπει

να τονίσουμε ότι επικεντρωθήκαμε στα εθελοντικά εκπαιδευτικά προγράμματα και στα αποτελέσματά τους εντός των συγκεκριμένων φυλακών, δηλαδή στο κατά πόσο συμβάλλουν στην επανένταξη των κρατουμένων καθώς και στα εργαλεία που εφαρμόζουν κατά τη διαδικασία.

1.5 ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

Η συγκεκριμένη έρευνα, όπως προαναφέρθηκε, πραγματοποιήθηκε προκειμένου να διερευνηθούν τα εθελοντικά εκπαιδευτικά προγράμματα που εφαρμόζονται στα καταστήματα κράτησης του Ναυπλίου και της Τίρυνθας, καθώς και να μελετηθεί ο αντίκτυπός τους εντός των καταστημάτων κράτησης για την επάνοδο των κρατουμένων στην κοινωνία. Μελετήθηκαν οι τρόποι με τους οποίους οι συνεντευξιαζόμενες ανάλογα με τις ειδικότητες τους διαχειρίζονται τα εκπαιδευτικά προγράμματα, αλλά και οι δυσκολίες των κρατουμένων. Διερευνήθηκε επιπλέον η συμβολή της τέχνης στην εθελοντική εκπαίδευση των Καταστημάτων κράτησης. Θεωρήθηκε απαραίτητο να διερευνηθεί ο σκοπός των εν λόγω εκπαιδευτικών εθελοντικών προγραμμάτων τα οποία φέρουν τον τίτλο: “Ανάπτυξη Δεξιοτήτων ζωής στους έγκλειστους στα Καταστήματα κράτησης Ναυπλίου και Τίρυνθας” από το Τμήμα Θεατρικών Σπουδών της σχολής Καλών Τεχνών του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου το οποίο βρίσκεται σε συνεργασία με τα εν λόγω Καταστήματα Κράτησης .

Ενδεικτικά και περιληπτικά αναφέρουμε:

Από το 2014 ξεκίνησε σε τακτά χρονικά διαστήματα και μετέπειτα σε καθημερινή βάση να πραγματοποιούνται βασικά εθελοντικά εκπαιδευτικά προγράμματα στα Καταστήματα κράτησης Ναυπλίου και Τίρυνθας. Πλέον τα προγράμματα πραγματοποιούνται για τρεις ημέρες την εβδομάδα με παλιούς αλλά και νέους, μεταπτυχιακούς και μη, εθελοντές.

Παράλληλα εργάζονται στο ευρύτερο πρόγραμμα καθημερινής παρέμβασης εθελοντές με εφαρμογή προγραμμάτων με τακτικά μαθήματα όπως μαθήματα γλώσσας, μαθήματα αγγλικής γλώσσας, μαθήματα ενδυνάμωσης, μαθήματα ρεφλεξολογίας, μουσικής, κίνησης και πολλά άλλα εξίσου ενδιαφέροντα. Ένα από τα προγράμματα, περιληπτικά, αποτελείται από μια ομάδα τεσσάρων ατόμων με σκοπό να οργανωθεί μια γιορτή για τα παιδιά των έγκλειστων. Γίνονται διάφορες δράσεις με τους μπαμπάδες ώστε να παρουσιάσουν τα αποτελέσματα αυτών των δράσεων στα παιδιά τους σε προκαθορισμένο χρόνο.

Παλαιότερα ένα δεύτερο Πρόγραμμα, με τίτλο ‘ο εθελοντισμός είναι χρέος’ βασίστηκε σε μια παράσταση που ανέβηκε και ειδικότερα αφορούσε ένα θεατρικό έργο που παρουσίασαν τα παιδιά του ΕΠΑΛ Άργους με τίτλο ‘Το Χρέος’. Το κείμενο της παράστασης πραγματεύονταν έναν άνθρωπο από την Αμερική που είχε σωθεί ο ίδιος και οι γονείς του στα πλαίσια ενός εθελοντικού προγράμματος. Ο ίδιος τώρα, γέρος πια, θα πήγαινε στη Μυτιλήνη για να βοηθήσει με τη σειρά του ώστε όσα είχε δεχτεί, να τα δώσει πίσω και αυτό αποτελούσε το χρέος του, η προσφορά στον συνάνθρωπο. Ένα τρίτο Πρόγραμμα αφορά τον αναπροσδιορισμό του επαγγελματικού προσανατολισμού των έγκλειστων στα Καταστήματα κράτησης. Επίσης υπάρχει Πρόγραμμα για την ενίσχυση της γονικής ταυτότητας αλλά και Πρόγραμμα ευαισθητοποίησης, μια μικρή μελέτη γύρω από τα δικαιώματα των παιδιών.

Για τη συμμετοχή τους στα συγκεκριμένα προγράμματα οι εθελοντές που τυγχάνουν να είναι και μεταπτυχιακοί φοιτητές λαμβάνουν συγκεκριμένη εκπαίδευση για την ουσιαστική και αποτελεσματική τους εμπλοκή στα εν λόγω προγράμματα. Ο λόγος είναι πως χρειάζεται κατάρτιση για να μπορούν να ανταπεξέλθουν και να ανταποκριθούν και κυρίως να μην αντιμετωπίζουν τυχόν προβλήματα. Σε επιπλέον εθελοντές που συμμετέχουν πραγματοποιούνται συζητήσεις επ’ αυτού, ώστε να γνωρίζουν σχετικά με την ενδεδειγμένη ενδυμασία στα Καταστήματα κράτησης, πως να μιλούν, πόσο να συζητούν, να μην επεμβαίνουν στον προσωπικό χώρο των κρατουμένων, πως και τι ενδεχομένως μπορούν να συζητούν.

Η παρουσίαση των αποτελεσμάτων περιλαμβάνει τρεις επιμέρους άξονες στους οποίους τα αποτελέσματα ταξινομούνται ως εξής, ο πρώτος άξονας περιλαμβάνει το ρόλο των εθελοντικών

προγραμμάτων και τους εκπαιδευτικούς στόχους. Ο δεύτερος άξονας περιλαμβάνει τα αποτελέσματα των εθελοντικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων και ο τρίτος άξονας περιλαμβάνει τα εργαλεία αυτών.

ΠΡΩΤΟΣ ΑΞΟΝΑΣ

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΕΘΕΛΟΝΤΙΚΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΟΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ

Κ.·“Πιστεύω δηλαδή ότι αυτές οι κοινωνίες εδώ αν δεν υπάρχει αυτό το προσωπικό συμμετοχικό έργο, δεν θα μπορούσαν να εξελιχθούν.....”

Σύμφωνα με την άποψη της Κ, ο εθελοντισμός συνιστά ένα συμμετοχικό έργο, ένα έργο που δεν αφορά το άτομο αλλά το σύνολο και φέρνει τους ανθρώπους κοντά στον συνάνθρωπο. Η συμμετοχή των πολιτών σε εθελοντικές δράσεις συμβάλλει, σύμφωνα με την συνεντευξιαζόμενη, στην εξέλιξη της ίδιας της κοινωνίας. Αναμφίβολα πρόκειται για μια εξέλιξη πολιτισμική, μια εξέλιξη πνευματική που βασίζεται στις ανθρωπιστικές αξίες. Οι έγκλειστοι είναι άνθρωποι που κάποια στιγμή εκδήλωσαν παραβατική συμπεριφορά. Το γεγονός αυτό δεν πρέπει να τους στερήσει το δικαίωμα της επανένταξης στην κοινωνία. Και είναι πρόθυμοι να εργαστούν μαζί με τους εκπαιδευτές για την ενσωμάτωσή τους στην κοινωνία ως ισότιμοι πολίτες, γεγονός που θα ωφελήσει το κοινωνικό σύνολο.

Κ.·“Αυτά που έχουμε στο μυαλό μας για τους φυλακισμένους να τους δώσουμε μια δεύτερη ευκαιρία, να τους αντιμετωπίσουμε σαν δικούς μας πολίτες που τους περιθωριοποιήσαμε και που μπορούμε να τους ξαναφέρουμε πίσω, να δοκιμάσουμε να τους δώσουμε μια δεύτερη ευκαιρία. Δεν ξεχνώ, έχω γνώση της κατάστασης ότι έχουν κάνει κάτι, κανείς δεν είναι αθώος, αλλά είναι τόσο πρόθυμοι να κάνουν κάτι και ας ασχοληθούμε πως θα εργαστούμε μαζί τους. Έχουν μια ανθρώπινη πλευρά, ας τους δώσουμε την δεύτερη ευκαιρία, ας ανακαλύψουμε την καλή τους πλευρά, να τους βοηθήσουμε να επανοδέσουν. Αυτή τη δεύτερη φορά νομίζω έχουμε χρέος να τους τη δώσουμε. Δικαιούνται τη δεύτερη ευκαιρία, πρέπει να τους την παρέχουμε τη δεύτερη ευκαιρία, για να βγουν αύριο μεθαύριο στην κοινωνία, να ενσωματωθούν να επιστρέψουν και θα 'ναι προς όφελος όλων.....”

Στο παραπάνω απόσπασμα, στα λεγόμενά της η Κ. υπογραμμίζει την προσφορά των εθελοντικών προγραμμάτων στην ζωή και την επανένταξη του ίδιου του κρατούμενου. Σύμφωνα με την ίδια, τα Προγράμματα σηματοδοτούν μια δεύτερη ευκαιρία για τους παραβάτες του νόμου μέσω της οποίας καταφέρνουν να "ξαναθυμηθούν" την ανθρώπινη πλευρά τους και να επανακοινωνικοποιηθούν σταδιακά. Οι έγκλειστοι καθώς και όλες οι ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, συνήθως αντιμετωπίζονται με τον χειρότερο τρόπο, αναδεικνύοντας την άποψη που έχουμε οι περισσότεροι για τους κρατούμενους χωρίς να μπαίνουμε στη θέση τους, να γνωρίζουμε το υπόβαθρό τους ή να δείξουμε λίγη προθυμία να τους βοηθήσουμε. Υπενθυμίζεται η ανθρώπινη πλευρά των έγκλειστων και στους υπόλοιπους πολίτες οι οποίοι συλλογικά οφείλουμε να τους δώσουμε μια δεύτερη ευκαιρία. Σε κάθε περίπτωση, η δεύτερη ευκαιρία δεν σημαίνει ότι παραβλέπεται η παράβαση του νόμου αλλά ότι σε μια δημοκρατική ανθρωπιστική κοινωνία προστατεύεται η ανθρώπινη ζωή και αναδεικνύεται η αξία της.

ΕΙ.·“Μα είναι και θέμα, είναι πολλές οι παράμετροι, δηλαδή αν το δεις και καθαρά, το θέμα της εγκληματικότητας, της παραβατικότητας είναι λογικό ότι μειώνεις και αυτό, έχοντας ανθρώπους οι

οποίοι δεν θα επιστρέψουν στη φυλακή, δεν θα επιστρέψουν στην παραβατικότητα, γιατί έχουν πάρει κάποιες δεξιότητες έχουν πάρει και πράγματα για να μπορέσουν,.... αυτό δεν καταλαβαίνω γιατί η κοινωνία δεν το αντιλαμβάνεται, ή θα έχουν στο μυαλό τους μόνο το θέμα της τιμωρίας, δηλαδή τιμωρείς έναν άνθρωπο και τον αφήνεις εκεί. Να τους δώσεις κάτι διαφορετικό να αλλάξουν και να σκεφτούνε διαφορετικά.....”

Και η Ε.1 ασπάζεται τις απόψεις της Κ. και εστιάζει και η ίδια στην ανάγκη να δοθεί μια δεύτερη ευκαιρία στους παραβάτες-έγκλειστους ώστε να μην επιστρέψουν ξανά στην παραβατικότητα και στην φυλακή. Οι δεξιότητες που λαμβάνει ο έγκλειστος στον χώρο της φυλακής συνιστούν το βασικό και αποτελεσματικό μέσο για να ξεφύγει από τον φαύλο κύκλο της παραβατικότητας και να επιστρέψει στην κοινωνία ως ισότιμο μέλος της. Σε κάθε περίπτωση, η τιμωρία δεν θα πρέπει να λειτουργεί απάνθρωπα, εκδικητικά αλλά να σωφρονίζει. Οι στόχοι του εγκλεισμού ισοδυναμούν με την προστασία της κοινωνίας, την επανένταξη και τη μείωση της υποτροπής των κρατουμένων. Σχετικά με την επανένταξη ενδείκνυται η παροχή εκπαίδευσης, κατάρτισης και εργασίας. Με την εκπαίδευση που παρέχεται στους έγκλειστους η παραβατικότητα μειώνεται, αν σκεφτούμε ότι βγαίνοντας από το Σωφρονιστικό Κατάστημα έχουν καλλιεργήσει δεξιότητες και θα μπορούν να προσφέρουν στο κοινωνικό σύνολο, το οποίο θα τους αναγνωρίσει, καθώς δεν θα έχει στο νου του την εικόνα ενός ανθρώπου που τιμωρήθηκε και κλείστηκε στη φυλακή υπομένοντας άπραγος την τιμωρία του.

Κ·“.....Αυτό σημαίνει δώρο, αλλάζω κάτι στην κοινωνία, από το αλλάζω τον εαυτό μου, αλλάζω κάτι στους άλλους, αλλάζω κάτι στις δομές, αλλάζω κάτι σ’ αυτό που γίνεται, και τελικά προς όφελος για όλους, όλοι να ωφεληθούμε με τα εθελοντικά εκπαιδευτικά προγράμματα ...” , Ε2·“.....να τα καταφέρεις ότι μπορείς να τους αλλάξεις..... Όλα έχουν να κάνουν με προσφορά και το πως μπορώ ν’ αλλάζω στην κοινωνία, ούτως ώστε όταν βγουν στην κοινωνία να μπορέσουν να ενσωματωθούν προς όφελος της κοινωνίας” ,” Ε1·“.....δηλαδή να αποκτήσουν δεξιότητες αλλά να έχουν και πραγματικά στα χέρια τους κάτι. Ότι στο διάστημα που ήτανε μέσα έγκλειστοι κατάφεραν να αποκτήσουν αυτή τη δεξιότητα, να έχουν αυτό το χαρτί ακόμα και όταν,...να το πάρεις είναι γι’ αυτούς μια αυτοπεποίθηση μεγάλη, για να μπορέσουν μετά στην επανένταξη να ενταχθούν πιο ομαλά.....

Σύμφωνα με την άποψη της Κ. μέσα από την υλοποίηση των εθελοντικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων θα επιτευχθεί κυριολεκτικά η αναγέννηση του έγκλειστου. Θα αλλάξει ο τρόπος σκέψης, ο τρόπος που αντιμετωπίζει πράγματα και καταστάσεις, θα ξαναγεννηθεί. Και μέσα από την αναγέννηση αυτή θα επωφεληθεί και το κοινωνικό σύνολο. Επιδίωξη αποτελεί ο ίδιος να γίνει ένας άνθρωπος με θετική στάση ζωής έτοιμος να προσφέρει τις γνώσεις και τις δεξιότητές του στην αρμονική συμβίωση και ανάπτυξη των συνανθρώπων του. Η Ε2 ταυτίζεται με την ίδια άποψη και δίνει έμφαση στην αλλαγή που θα επέλθει στους έγκλειστους και στην κοινωνία που θα τους αποδεχτεί. Αναμφίβολα, η αλλαγή που επιχειρείται μέσω των προγραμμάτων είναι εσωτερική, αφορά τον ψυχικό κόσμο και την προσωπικότητα των κρατουμένων. Απώτερος στόχος είναι η συνειδητοποίηση από μέρους τους των όσων έχουν κάνει και ο σωφρονισμός που θα τους οδηγήσει στην ομαλή κοινωνική επανένταξη. Η αλλαγή δεν αποτελεί μια γενική και ασαφή έννοια αλλά έχει να κάνει με την ουσιαστική «μεταμόρφωση» των κρατουμένων, την αποδοχή του εαυτού τους και την συνειδητοποίηση της ανθρώπινης πλευράς τους, την βελτίωση του ψυχικού τους κόσμου και την καλλιέργεια της διάθεσης για καλύτερευση. Η Ε1 επίσης έχει την ίδια άποψη και τονίζει το σκοπό, οι έγκλειστοι να καταφέρουν να αποκτήσουν δεξιότητες και η κατάκτηση αυτή, θα τους τονώσει την αυτοπεποίθηση και θα τους βοηθήσει να ενταχθούν ομαλά στην κοινωνία.

Κ·“μόνο με την εκπαίδευση μπορεί να επιτύχει κάποιος κάποιο σωφρονισμό. Εγώ δηλαδή αν αντιστρέψω την ερώτηση και πω με ποιους τρόπους γίνεται ο σωφρονισμός; Θα μου πει κάποιος από τις φυλακές με τίποτα δε γίνεται.....Έτσι λοιπόν, άρα η εκπαίδευση, είναι η μόνη η οποία μπορεί να τους κάνει να απασχοληθούν τώρα, να νιώσουν καλύτερα, να αποκτήσουν κάποιες δεξιότητες, και

στο μέλλον εάν βγουν και όταν, να μπορέσουν κάτι να κάνουν, κάτι δηλαδή από το να αρχίσει κανείς πως γράφεται αυτό, πως εκείνο, πως γράφεται μια αίτηση.....Αλλά μόνο η εκπαίδευση μπορεί να τους σώσει, δε μπορώ να βρω κάποια άλλη λύση τι άλλο μπορεί να γίνει. Μόνο η εκπαίδευση μπορεί να τους μάθει δέκα πράγματα να γυρίσουν λίγο καλύτεροι, να μην ζαναμπλέξουν με τον πρώην κόσμο τους και τις συνήθειες τους και που ήταν μια λύση ίσως επιβίωσης γι' αυτούς. Για ορισμένους ήταν μια λύση επιβίωσης, για άλλους μπορεί να μην ήταν. Άρα μόνο η εκπαίδευση μπορεί να τους σώσει.....” E.1·“.....δυνατότητα να ενδυναμωθούν και να καταλάβουν το ρόλο τους περισσότερο μέσα στη κοινωνία ενώ βρίσκονται σε μια θέση δύσκολη λόγω συνθηκών και αυτή μπορεί να αφορά σε οποιαδήποτε ομάδα, είτε αφορά άτομα που βρίσκονται σε θέματα εξάρτησης, είτε φυλακισμένους είτε οποιαδήποτε άλλη κοινωνική ομάδα..... και μέσα από την τυπική εκπαίδευση και μέσα από την άτυπη εκπαίδευση, και θα έπρεπε να γίνεται αυτό δηλαδή, αν λειτουργούσαν περισσότερα σχολεία δεύτερης ευκαιρίας, περισσότερα ΙΕΚ οτιδήποτε αφορά και τη μετασχολική εκπαίδευση, δηλαδή να βγαίνουν και να έχουν στο χέρι τους ένα χαρτί, που να μπορεί να τους οδηγήσει στο να βρουν μια δουλειά, κυρίως στα τεχνικά επαγγέλματα” ,.....E2·“..... προσπαθούμε να τους ενδυναμώσουμε να αποκτήσουν έναν αυτοσεβασμό μία αυτοεκτίμηση....”

Η Κ. εστιάζει στον σωφρονισμό του παραβάτη μέσω της εκπαίδευσης. Όπως προαναφέρθηκε, η εκπαίδευση είναι απαραίτητη προκειμένου το άτομο να καλλιεργηθεί εσωτερικά, να συνειδητοποιήσει όλα όσα έχει κάνει, να μετανοήσει και να επιθυμήσει να επιστρέψει στους κόλπους της κοινωνίας καλύτερος. Σαφώς η ομιλήτρια μεταφέρει την πεποίθηση που κυριαρχεί στη κοινωνία ότι η φυλακή δεν σωφρονίζει. Πρόκειται ουσιαστικά για ένα στερεότυπο καλά εδραιωμένο στην ελληνική κοινωνία το οποίο χρειάζεται πολύ χρόνο και δουλειά για να αλλάξει. Ο σωφρονισμός θα επιτευχθεί μόνο με την εκπαίδευση. Η οποία μπορεί να μεταδώσει ανθρωπιστικές αξίες και την ευκαιρία στον έγκλειστο να κατανοήσει την παραβατική του πράξη και να επιδιώξει τη συγχώρηση και να επιτύχει την επανένταξη. Κάτι το οποίο δεν διαπιστώνεται στα σημερινά σωφρονιστικά καταστήματα. Στο συγκεκριμένο απόσπασμα βλέπουμε πως η Κ. φέρνει συγκεκριμένα παραδείγματα δεξιοτήτων που δύνανται να αποκτήσουν οι κρατούμενοι, όπως το να συμπληρώσουν μια αίτηση. Πρόκειται ουσιαστικά για πράγματα απλά που όμως δεν είναι δεδομένα για όλους. Το γεγονός ότι η εκπαίδευση των κρατουμένων εστιάζει τόσο στα απλά όσο και σε πιο σύνθετα ζητήματα δείχνει το ενδιαφέρον της Πολιτείας να εφοδιάσει τον κρατούμενο με όλα τα απαραίτητα εφόδια που θα βοηθήσουν την επανένταξή του. Και στο συγκεκριμένο απόσπασμα η Κ. επαναλαμβάνει το γεγονός ότι η εκπαίδευση σώζει τον κρατούμενο. Η εκπαίδευση αποτελεί τη μόνη λύση σωτηρίας. Όποιος κι αν ήταν ο λόγος της παραβατικής τους συμπεριφοράς η εκπαίδευση θα τους δώσει τη δυνατότητα να βρουν τρόπους επιβίωσης που απέχουν από την ανομία. Η ανάπτυξη της κριτικής ικανότητας, η συνειδητοποίηση της πράξης τους, η κατάφαση στη ζωή, οι δεξιότητες που θα έχουν αναπτύξει τους οπλίζουν με θάρρος. Με αυτόν τον τρόπο μπορούν να διεκδικήσουν το δικαίωμά τους σε μια νέα ζωή. Η εκπαίδευση είναι η μοναδική σανίδα σωτηρίας που έχουμε χρέος να τους προσφέρουμε. Οι E2 και E1 ταυτίζονται απόλυτα με την άποψη της Κ. για τη σπουδαιότητα της εκπαίδευσης των έγκλειστων στα Καταστήματα κράτησης. Η εκπαίδευση σύμφωνα με την άποψή τους προσφέρει ενίσχυση της προσωπικότητας και συνειδητοποίηση του ρόλου τους σε ένα κοινωνικό σύνολο. Βέβαια η συνειδητοποίηση αυτή συντελείται ενώ βιώνουν μια δύσκολη κατάσταση, τον εγκλεισμό. Σχετικά με την επανένταξη ενδείκνυται η παροχή εκπαίδευσης, κατάρτισης και εργασίας.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ Α΄ ΞΕΩΝΑ

Ο εθελοντισμός μέσα από τα εν λόγω εθελοντικά εκπαιδευτικά προγράμματα αποτελεί ένα κοινωνικό έργο που εκδηλώνεται με υπευθυνότητα προς το συνάνθρωπο και με σκοπό την ποιοτική καλύτερευση της ζωής του και συγκεκριμένα όσον αφορά τα καταστήματα κράτησης της έγκλειστης αλλά και τη μετά φυλακής ζωής του. Ταυτόχρονα επιδιώκεται και η δημιουργία ενός

πλαισίου σταθερότητας της εν λόγω ποιοτικής καλύτερευσης. Γόνιμο να αντιληφθούμε τον εθελοντισμό ως μια κοινωνική υποχρέωση που δεν μας την επιβάλλουν οι άλλοι αλλά που δημιουργείται από δική μας ανάγκη και εσωτερική παρότρυνση. Είναι η ευαισθησία μας απέναντι στη κοινωνία προς όφελος όμως όλων των μελών που την απαρτίζουν. Ο εθελοντισμός θα μπορούσαμε να πούμε πως διδάσκεται και μπορεί να καλλιεργηθεί ώστε να γίνουμε ενεργοί πολίτες, με αυξημένη την ενσυναίσθηση. Μπορούμε να καλλιεργήσουμε την εκδήλωση της προσφοράς προς το συνάνθρωπό μας και να την αναγάγουμε σε τρόπο ζωής μας και μάλιστα σε μια κοινωνία όπου το ατομικό συμφέρον επικρατεί επί του συλλογικού. Συνάμα να αναστρέψουμε το προσωπικό όφελος σε κοινωνικό και πάλι προς όφελος όλης της κοινωνίας.

Η σύλληψη και η εκδήλωση του εθελοντισμού μέσα από τα εν λόγω εθελοντικά εκπαιδευτικά προγράμματα, αποτελεί ένδειξη μιας κοινωνίας που εξελίσσεται, σημειώνει πρόοδο και κυρίως παράγει πολιτισμό. Ο εθελοντισμός ξεκινά από την ύπαρξη ανθρώπων που βρίσκονται σε μια δύσκολη κατάσταση, οικονομικά, κοινωνικά και όχι το αντίθετο. Προϋπάρχουν οι δυσμενείς καταστάσεις τις οποίες βιώνουν οι ευάλωτες κοινωνικές ομάδες και προς αντιμετώπιση και εξάλειψη αυτών. Ο εθελοντισμός αντικαθιστά σε μεγάλο βαθμό το κράτος που αδυνατεί να εντοπίσει, να οργανώσει και να παρέμβει ουσιαστικά και καθ' ολοκληρίαν.

Η εκπαίδευση αποτελεί τη μόνη λύση για την καλύτερευση και την απόδοση μιας ποιότητας στην έγκλειστη ζωή των κρατουμένων αλλά και στη μετέπειτα ζωή τους εκτός φυλακής. Η εκπαίδευση μορφώνει και διαμορφώνει χαρακτήρες, συνείδηση και τη σκέψη του ανθρώπου. Καλλιεργεί αξίες, απαραίτητες για τη διαβίωση του ανθρώπου και τη συμβίωση με τους συνανθρώπους και προτάσσει το σεβασμό προς την ανθρώπινη ζωή. Προβάλλει το μοντέλο του ανθρώπου που διαβιεί και μάχεται με μια αξιοπρέπεια στη ζωή και με αυξημένη την αλληλεγγύη και την προσφορά προς τον άνθρωπο ως οντότητα και το συνάνθρωπο ως συμπόρευση παράλληλα.

ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΑΞΟΝΑΣ

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΕΘΕΛΟΝΤΙΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Κ. “ ... βοηθάει και το ίδιο το παιδί έτσι να νιώσει ωραία μέσα σε ένα περιβάλλον γιορτινό και να μην του μείνει ένας φόβος για το περιβάλλον που ζει ο πατέρας του, βοηθάει και τον ίδιο τον πατέρα να δεχτεί το παιδί του, τις σχέσεις μεταξύ τους ..Και γενικά βοηθάει ώστε η φυλακή να αποχρωματίζεται κάπως σε μία συνείδηση και να μην είναι μαύρη κι άραχνη.....”

Η Κ. αφορμώμενη από την δράση που αφορά έγκλειστους μπαμπαδες και τα παιδιά τους υπογραμμίζει την σημασία του συγκεκριμένου προγράμματος για την διαμόρφωση ενός ευχάριστου, οικογενειακού κλίματος μέσα στην φυλακή. Συγχρόνως, σημειώνει την ανάγκη να έρθουν σε επαφή γονείς και παιδιά, να συνεχίσουν να υπάρχουν ως οικογένεια.

Κ. “ ...απασχολούνται, η ώρα τους περνά ευχάριστα και δεύτερον ανεβαίνει το αυτοσυναίσθημά τους όταν μάθουν 10 πράγματα. Μετά αυτά είναι δεξιότητες, αποκτούν κάποιες δεξιότητες, επικοινωνούν μεταξύ τους πολύ καλύτερα, που δεν ξέρανε πριν ο ένας τόσο τον άλλο και επιπλέον επικοινωνούν και με την οικογένεια τους όταν κάνουν κάποια μαθήματα, από το να τους πούνε το μάθημα που έκανα ήταν αυτό, και ήτανε πολύ ωραία γιατί μάθαμε, μέχρι να το 'χει αυτό γνώση για τα παιδιά του γυρίζοντας και βέβαια όταν βγει έξω, μπορεί αυτό να τον βοηθήσει, είναι βέβαια κάποιες δεξιότητες να μπορεί να βρει μια δουλειά.....”

Όπως πολύ εύστοχα επισημαίνει η Κ. οι εκπαιδευτικές δράσεις εντός της φυλακής συμβάλλουν στην δημιουργική απασχόληση του έγκλειστου, ενισχύουν την αυτοεκτίμησή του, τον βοηθούν να αποκτήσει σημαντικές δεξιότητες και ενισχύουν την επικοινωνία του με τους άλλους. Σταδιακά οι

δεξιότητες αυτές θα βοηθήσουν σημαντικά την επανένταξη του κρατουμένου στην κοινωνία. Η προσφορά του Προγράμματος έγκυται στο ότι οι άνθρωποι αυτοί αποκτούν βασικές δεξιότητες οι οποίες θα είναι χρήσιμες για την επανένταξη και την κοινωνικοποίησή τους αλλά και θα διευκολύνει την μελλοντική εύρεση εργασίας. Αναμφίβολα, υψίστης σημασίας είναι το γεγονός ότι ο χρόνος του κρατουμένου περνά δημιουργικά, νοσηματοδοτώντας αυτή την στέρηση ελευθερίας. Η εκμάθηση δεξιοτήτων και γενικότερα η διεύρυνση οριζόντων ενισχύει το αυτοσυναίσθημα των έγκλειστων, ενισχύει δηλαδή την αυτοπεποίθησή τους, τους κάνει να νιώθουν καλύτερα με τον εαυτό τους και να συνειδητοποιούν την αξία τους. Απασχολούνται και ο χρόνος κυλά δημιουργικά. Με την εκπαίδευση κερδίζουν πολλά. Εκτός από τον αυτοσεβασμό και τις δεξιότητες αναπτύσσουν και βελτιώνουν τις σχέσεις τους με τους άλλους συγκρατούμενους και με τα συγγενικά τους πρόσωπα. Η επικοινωνία αποκτά περιεχόμενο συγκεκριμένο καθώς τους πληροφορούν για τις καθημερινές τους μαθησιακές και εκπαιδευτικές τους κατακτήσεις. Ταυτόχρονα αποκτούν γνώσεις, εφόδια για να ανταπεξέλθουν στην ομαλή ενσωμάτωσή τους. Στην κοινωνική και οικογενειακή τους ζωή.

K·“Οι αγροτικές είναι οι φυλακές που άλλοι εργάζονται στα χωράφια, μαθαίνουν πως να μπολιάζουν τα δέντρα, μαθαίνουν τι να κάνουνε, πως να καλλιεργούνε, αυτό είναι μια μάθηση που θα την έχουνε και γι αυτό θεωρώ πως οι αγροτικές είναι η καλύτερη μορφή φυλακών, διότι αξιοποιεί λίγο τις δυνάμεις του ανθρώπου και του μαθαίνει δυο πράγματα, όχι σχολείο, του μαθαίνει τη φύση τα φυτά και τα ζώα....”

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η αναφορά της K. στις αγροτικές φυλακές και στο έργο που επιτελείται μέσα σε αυτές. Ειδικότερα, η ομιλήτρια αναφέρθηκε σε συγκεκριμένες δεξιότητες που αποκτούν οι κρατούμενοι, όπως το να μπολιάζουν τα δέντρα και να τα καλλιεργούν. Πρόκειται για δεξιότητες τις οποίες μπορούν να αξιοποιήσουν στο έπακρο όταν επιστρέψουν στην κοινωνία και θα τους βοηθήσουν να επανενταχθούν αλλά και να βρουν εργασία άμεσα. Εικάζουμε πως η επαφή του κρατουμένου με την φύση τον βοηθά επιπρόσθετα να ηρεμήσει, να νιώσει πιο όμορφα και τον φέρνει πιο κοντά στον εαυτό του και στους άλλους. Οι αγροτικές φυλακές δίνουν την ευκαιρία στον έγκλειστο να νιώσει ότι παραμένει κομμάτι του φυσικού περιβάλλοντος και να αξιοποιήσει τη σωματική του δύναμη προσφέροντας έργο. Ταυτόχρονα η επαφή του με τη φύση τον ηρεμεί και τον γαληνεύει. Δυστυχώς αυτή τη δυνατότητα εικάζουμε πως δεν την απολαμβάνουν οι έγκλειστοι στις υπόλοιπες κλειστές φυλακές, οι οποίοι έχουν στερηθεί τη δυνατότητα επαφής με το κοινωνικό και φυσικό περιβάλλον. Οι αγροτικές φυλακές φέρνοντας τους έγκλειστους σε επαφή με το φυσικό περιβάλλον τους ωθούν να καταλάβουν ότι αποτελούν μέρος του. Το αναγνωρίζουν, το φροντίζουν, το δημιουργούν. Μπορεί να μην αποτελούν σχολείο με την τυπική έννοια, ωστόσο τους διδάσκουν το σεβασμό στη φύση και κατ' επέκταση την αρμονική συμβίωση και τη δημιουργική δράση της προσφοράς.

K·“Γι' αυτούς τους ανθρώπους το έχουν πει με πάρα πολλούς τρόπους, πόσο σημαντικά είναι τα μαθήματα γιατί αλλάζουν, πάμε εκεί και τους φέρνουμε τον έξω κόσμο μέσα, περνάνε ωραία κάνουνε πράγματαφροντίζουμε να είναι ευχάριστα τα μαθήματα, ένα ευχάριστο πρόγραμμα. Αυτό επίσης που βελτιώθηκε και μας το έχουν πει είναι πως δεν πίστευαν στον εθελοντισμό και μέσα από μια έρευνα φτάσανε να λένε πως θέλουνε να γίνουνε εθελοντές όταν θα βγούνε και θέλουνε να προσφέρουνε (σε παιδιά, ηλικιωμένους, ζώα) αυτό δείχνει και πως επηρεάζονται από το εν λόγω πρόγραμμα, τους αλλάζει στάση ζωής.....” , E1·“...όλα αυτά βλέπεις ότι αρχίζουν και παίρνουν δρόμο, αυτοί οι άνθρωποι ήτανε ή λίγο ή πολύ στο σκοτάδι.....” ,” E2·“.....και το άλλο είναι στο άλλο κομμάτι θα έλεγα εγώ είναι η ανάπτυξη των δεξιοτήτων....” , “.....Είχα διαβάσει μια έρευνα, είχε γίνει στις φυλακές στην Αμερική, τους έκαναν κάποια προγράμματα, που έμαθαν και υπολογιστές αυτό που είπε και η K. και μετά παρακολούθησαν την εξέλιξή τους, και όντως έπεσε το ποσοστό που

γύρισε πίσω, το 90% ενσωματώθηκε ξανά στην κοινωνία, γιατί είχαν πάρει μια δεξιοότητα.....”

Τα μαθήματα είναι σημαντικά για τους έγκλειστους γιατί αποτελούν παράθυρο επικοινωνίας με τη ζωή. Περνούν δημιουργικά το χρόνο τους, αποκτούν δεξιότητες που αποτελεί σημαντική εξέλιξη για τους ίδιους στη μετέπειτα επάνοδό τους στην κοινωνία. Τα μαθήματα δρουν ευεργετικά γι’ αυτούς αν λάβουμε υπόψη το γεγονός ότι ενώ έβλεπαν με δυσπιστία τους εθελοντές μετά την αλληλεπίδραση μέσω της εκπαίδευσης επιθυμούν να δράσουν και οι ίδιοι εθελοντικά μετά την αποφυλάκισή τους.

E2·“μας σέβονται τόσο πολύ, είναι ευγενικοί είναι τόσο φοβεροί, να προσφέρουν, να μας βοηθήσουν, "τι σου λείπει θα στο φέρω εγώ τώρα". Τον πρώτο καιρό στις κλειστές ακούγονταν οι πόρτες, εγώ δεν το ήξερα αυτό, εγώ πήγαινα στις αγροτικές, οι αγροτικές είναι άλλο περιβάλλον και κάθε φορά, τρώμαζα. Ναι ήταν, όλα πολύ έντονα,... οι ήχοι ...και... "δασκάλα μη φοβάσαι", "μη φοβάσαι"...μου έλεγαν.....” E1·“Αλλά αυτή η συμπεριφορά τους είναι εξαιρετική και σέβονται όλοι, είναι αλήθεια αυτό...” ; “..... και η ομαδικότητα, γίνεται μια ομάδα, με μια αλληλεγγύη μεταξύ τους περίεργη.....”

Οι απόψεις τόσο της E.1 όσο και της E.2 ταυτίζονται. Η αντιμετώπιση των εκπαιδευτών από τους εκπαιδευόμενους ξαφνιάζει θετικά. Εκδηλώνουν το σεβασμό και την εκτίμηση και είναι πρόθυμοι να βοηθήσουν σε ό, τι είναι απαραίτητο για τη διεξαγωγή του μαθήματος. Αλληλεπιδρούν μεταξύ τους αλλά και με τον διδάσκοντα κι έτσι καλλιεργείται ένα κλίμα συνεργασίας και αμοιβαίας αποδοχής της διαφορετικότητας και δημιουργείται έτσι ένα παραγωγικό σύνολο.

E2·“ μπορεί σ ένα μάθημα να είναι πεσμένη η ομάδα γιατί μπορεί κάποιος επειδή είναι αρκετοί υπόδικοι εκεί... δεν έχει γίνει το δικαστήριό τους, ή έχει γίνει ένα δικαστήριο εκείνη την ημέρα και μπορεί να 'ναι στενοχωρημένος και οι άλλοι να του συμπαραστέκονται, ναι και να 'ναι στενοχωρημένοι.....” μοίρασμα αυτό ακριβώς....”, E1·“.....και δυναμώνει όσο περνά ο καιρός και δουλεύουν σαν ομάδα.....”

Υπάρχουν μέρες που μπορεί να μην είναι αποδοτικοί εκατό τις εκατό στο μάθημα ωστόσο και πάλι λειτουργούν ως ομάδα. Προσπαθώντας να παρηγορήσουν και να συμπαρασταθούν σε όποιον αντιμετωπίζει κάποιο πρόβλημα. Στέκονται λοιπόν αλληλέγγυοι στον συμπάσχοντα και αλληλεπιδρούν. Είναι εμφανής η ενσυναίσθηση που καλλιεργήθηκε και τελικά έχει κατακτηθεί σε ικανοποιητικό βαθμό.

*K·“Τα συναισθήματα είναι πάρα πολύ έντονα, πας στη φυλακή και είναι σα να σε δεσμεύει η φυλακή να ξαναπάς σα να σε προσκαλεί να ξαναπάς.....” , “Πόσο ευχαριστημένοι είναι οι ίδιοι οι εθελοντές που πάνε. Όλοι μου λένε το εξής, ότι 'θέλω να ξαναπάω.....” , “όταν πάνε δεσμεύεσαι από αυτούς τους ανθρώπους οι οποίοι μερικές φορές είναι και συγκινητικοί, με τον τρόπο τους αυτοί οι άνθρωποι, πάντοτε σου λένε χίλια ευχαριστώ είναι ευγνώμονες, σου αναγνωρίζουν αυτό που τους κάνεις, μιλάνε απευθείας. Εμάς μας ευχαριστούν πάντα, ένας άνθρωπος που σου λέει ναι αυτό το κάνεις για μένα κι εγώ σ' ευχαριστώ εδώ που είμαι, και αυτά όλα τους συγκινούν κι όλας, αυτή η συγκίνηση περνάει σε μας κατάλαβες; Και τη δεχόμαστε και όλη αυτή η συγκίνησή τους που μας την επιστρέφουν πίσω, είναι και μια γλυκιά δέσμευση για μας θέλουμε να ξαναπάμε και να τους κάνουμε ότι μπορούμε. Αυτό γίνεται, ένα πάρε δώσε το οποίο έρχεται από κείνους, κάτι μας τροφοδοτεί, εμείς πάλι και ο ένας με τον άλλον ένα πήγαινε έλα” ,
E1·“αισθάνεσαι κι εσύ πολύ ωραία.....”*

Η Κ. στα λόγια της περιγράφει με έναν ιδιαίτερα γλαφυρό τρόπο τον αντίκτυπο που έχει ο

εθελοντισμός τόσο στους εθελοντές όσο και στους κρατούμενους. Οι ίδιοι οι εθελοντές, όπως αναφέρθηκε και σε προηγούμενο απόσπασμα βιώνουν μια μοναδική συγκίνηση και επιδιώκουν κάθε φορά να δίνουν τον καλύτερο εαυτό τους, να ενισχύουν το έργο τους και να μην επαναπαύονται. Από την άλλη πλευρά, είναι αξιοσημείωτο, σύμφωνα με την Κ. ότι οι κρατούμενοι συγκινούνται εξίσου, αναγνωρίζουν το έργο των εθελοντών και τους ευχαριστούν επανειλημμένα. Το ευχαριστώ είναι αναμφίβολα η αναγνώριση του εθελοντή, η επιβράβευσή του και μέσα από αυτό, το ευχαριστώ, επέρχεται και η μελλοντική του δέσμευση για τη συνέχιση του έργου τους. Η Ε.1 αισθάνεται και η ίδια όμορφα μέσα από την ενεργό συμμετοχή της στο πρόγραμμα. Η ενασχόλησή της επιδρά θετικά και στην ίδια.

Κ·“Σε μας γίνεται κάτι νομίζω αυτή η ενσυναίσθηση, είναι δύσκολο να καλλιεργείται γιατί συνήθως ζούμε σ' ένα κόσμο ο οποίος φροντίζει ο καθένας τον εαυτό του, ένα εγωπαθή κόσμο ακόμα και οι συζητήσεις εγώ είδα αυτό, ναι κι εγώ έκανα εκείνο, εγώ, εγώ, δηλαδή πάμε παράλληλα δεν συναντιόμαστε ...” , “Εδώ πιστεύω πως αυτή η ενσυναίσθηση η δική μας βελτιώνεται , καταλαβαίνουμε τον άλλον και εμείς καταλαβαίνουμε σιγά σιγά μέσα από αυτή την άσκηση, είναι μια άσκηση και για μας, καταλαβαίνουμε τον κόσμο καλύτερα πιο συνειδητά και πιο ευαίσθητα. Πιστεύω ότι αυτό πετυχαίνεται, πραγματικά οι άνθρωποι αυτοί τις περισσότερες φορές είναι μια χαρά και ευχαριστιόμαστε που κάνουμε ένα έργο που θα 'πρεπε να γίνεται και κάνουμε αυτό που δεν γίνεται. Αυτό μας δίνει χαρά και μεγάλη ικανοποίηση..” Ε2·“ενισχύουμε την ενσυναίσθησή μας.

Στο παραπάνω απόσπασμα η Κ. υπογραμμίζει την καλλιέργεια της ενσυναίσθησης στο πλαίσιο των εθελοντικών προγραμμάτων. Αυτό που επισημαίνεται είναι πως η ενσυναίσθηση είναι ιδιαίτερα σημαντική στην σύγχρονη εποχή όπου κυριαρχεί ο ατομικισμός και ο άνθρωπος αδιαφορεί για τον συνάνθρωπο. Ακριβώς αυτός ο ατομικισμός είναι που καθιστά την ενσυναίσθηση δυσεπίτευκτη. Οι εκπαιδευτές αλληλεπιδρούν μέσω της εκπαιδευτικής διαδικασίας με τους έγκλειστους και διευρύνουν κι αυτοί τους πνευματικούς τους ορίζοντες, οδηγούνται στην αυτοκριτική και κατά συνέπεια στην αυτογνωσία. Μαθαίνουν την ανεκτικότητα και ότι η αλήθεια είναι πολυπρισματική. Η ενσυναίσθηση λειτουργεί σαν μια μορφή άσκησης για τους εθελοντές μέσα από την οποία οι ίδιοι καταλαβαίνουν τον κόσμο καλύτερα, καλλιεργούν την συνειδητότητά τους, ευαίσθητοποιούνται περισσότερο και απολαμβάνουν το έργο τους. Τα λόγια της Κ. περιγράφουν με εξαιρετικά εύστοχο τρόπο τον αντίκτυπο που έχει ο εθελοντισμός και η βασική του αξία, η ενσυναίσθηση, στον ψυχικό κόσμο και την προσωπικότητα των εθελοντών. Εξαιρετικό ενδιαφέρον επίσης παρουσιάζει και η άποψη της Ε2. η οποία ταυτίζεται με την Κ. και επισημαίνει τη σημαντικότητα της καλλιέργειας της ενσυναίσθησης στην αλλαγή που επιφέρει και στην ενσωμάτωση των έγκλειστων στη κοινωνία.

Κ·“Συμπληρώνεις ένα κενό.... Αυτό που δεν γίνεται, είναι το σημαντικό που γίνεται και εμείς κερδίζουμε και μια χαρά από αυτό που πετυχαίνουμε και βλέπουμε πως και ο άλλος κάπου μπορεί να εξελίσσεται γιατί οι άνθρωποι αυτοί είναι δεκτικοί, είναι καλοί, θέλουνε , αυτοί που έρχονται είναι πολύ θετικοί σ' αυτό.....” ,Ε1·“Εγώ μπορεί να παίρνω πιο πολλά απ' ότι δίνω σ' αυτούς, πολλές φορές συμβαίνει αυτό, αλλάζεις κι εσύ σαν άνθρωπος πολύ..... μαθαίνεις κι εσύ σαν άνθρωπος να είσαι ανοιχτός να μη κρίνεις, αυτό νομίζω ότι ισχύει πια όταν μπαίνεις σε ένα τέτοιο χώρο, μη κρίνεις τόσο πολύ τους ανθρώπους, δηλαδή αυτός έκανε αυτό, αυτός είναι στη φυλακή για αυτό το λόγο,για να υπάρχει μια ιστορία από πίσω μπορεί να υπάρχουν δεκάδες λόγοι που μπορεί να έχει συμβεί κάτι, οπότε κι εσύ ανοίγεις πιο πολύ στον άνθρωπο και δεν κρίνεις τόσο εύκολα, πια... ενσυναίσθηση πάρα πολύ....” Ε2·“Είσαι προβληματισμένος, είσαι στην αρχή και κατά τη διάρκεια δυναμώνεις, καταρχάς ενισχύεται η ενσυναίσθησή σου, ενισχύεται αυτό το πράγμα, ναι το γεγονός ότι ο ένας συμπαραστέκεται στον άλλον που είπαμε και πριν. Είναι ένα παράδειγμα και για μένα, θα βγω αύριο και θα μπορέσω να κάνω αυτό που έκανα και πρινΤις αξίες της συνεργασίας, ο σεβασμός.....κάποιες αξίες αναγνωρίζουμε σε μας, εμείς γινόμαστε.... βλέπεις να ενισχύεται ο σεβασμός στη ζωή.....αυτοεκτίμηση, αυτοσεβασμός,....Ναι, και στο τέλος όταν φεύγω φεύγω πάντα με ένα χαμόγελο, γιατί λέω κύλισε τόσο καλά το μάθημα, κάτι έγινε σήμερα, κάτι έγινε...Είναι

αλληλένδετα, παίρνουν κι αυτοί παίρνουμε και εμείς,...” .

Σύμφωνα με την άποψη της Κ. η εκπλήρωση του στόχου της σχετικά με τη θετική εξέλιξη που συντελείται στους έγκλειστους, δημιουργεί χαρά και ικανοποίηση. Ανάλογα συναισθήματα εκφράζει και η Ε1. Η εκπαιδευτρια μέσω της αλληλεπίδρασης αισθάνεται πληρότητα και συνειδητοποιεί την ανθρώπινη κοινωνικοπολιτική της φύση. Μαθαίνει και καλλιεργεί την αρετή της ανεκτικότητας, της προσφοράς και δικαιολογεί πράξεις και καταστάσεις. Εθελόντριες και κρατούμενοι γίνονται ένα, μοιράζονται κοινές εμπειρίες και συναισθήματα. Η ίδια εκφράζει την ευγνωμοσύνη της για τη συμμετοχή της στο πρόγραμμα, μια ευγνωμοσύνη που απ’ ότι φαίνεται δύναται να γεμίσει ψυχικά τον άνθρωπο και να δώσει νόημα στη ζωή του. Την ίδια άποψη εξέφρασε και η Ε2, η οποία τόνισε για άλλη μια φορά ότι καλλιεργείται η ενσυναίσθηση και η συνεργασία, αλλά και αξίες όπως ο σεβασμός στη ζωή, ο αυτοσεβασμός και η αυτοεκτίμηση.

Κ. “Εμείς σιγά σιγά ζούμε περισσότερο τις δυσκολίες και τις κατανοούμε . Εγώ οδηγούσα και βαριόμουνα και λέω βρε παιδί μου αυτοί στη Τρίπολη αν μπορούσαν να οδηγήσουν και να βλέπουν τα δέντρα τι χαρά θα ήταν. Δε μπορεί εγώ να το σνομπάρω, είναι σημαντικό να νιώθεις και την ελευθερία σου μέσα από τον εγκλεισμό του άλλου και να νιώθεις και τη σημασία και αξία της ζωής...”

Στο παραπάνω απόσπασμα της συνέντευξης η Κ. συνειδητοποιεί σταδιακά και μέσω της καθημερινής επαφής της με τους έγκλειστους τη σημαντικότητα της ελευθερίας και τις μικρές καθημερινές ενέργειες στη ζωή της, όπως η οδήγηση που για την ίδια φαινόταν μια βαρετή συνήθεια για τους έγκλειστους θα αποτελούσε χαρά μεγάλη.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ Β΄ ΑΞΟΝΑ

Μέσα από τα εθελοντικά εκπαιδευτικά προγράμματα δίνεται η δυνατότητα σε μια ομάδα ανθρώπων ευάλωτων, να ενδυναμωθούν, να εντοπίσουν, να αποκτήσουν, να αναπτύξουν και να χρησιμοποιήσουν τις δυνάμεις και τις δυνατότητές τους, τις οποίες εν μέρει ή εξ’ ολοκλήρου κατέκτησαν μέσα από τον αντίκτυπο της έμπρακτης εκδήλωσης του εθελοντισμού. Μέσα από τα συγκεκριμένα εθελοντικά εκπαιδευτικά προγράμματα πολλοί έγκλειστοι μαθαίνουν να γράφουν και να διαβάζουν καθώς και να επικοινωνούν, γνώση που πριν δεν κατείχαν, ειδικά έγκλειστοι αλλοδαποί και Ρομά και ταυτόχρονα μαθαίνουν μουσική, ζωγραφική, θέατρο και πως να εκφράζονται μέσα από κάθε μορφή τέχνης. Ουσιαστικά δίνονται κίνητρα στους έγκλειστους να καταλάβουν το ρόλο τους στην κοινωνία, να αποκτήσουν δεξιότητες ώστε να καλυτερέψουν τη ζωή τους όντας έγκλειστοι αλλά και για την επάνοδό τους, προς όφελος των ιδίων και όλου το κοινωνικού συνόλου. Οι έγκλειστοι ασχολούνται ουσιαστικά και δημιουργικά συνδυάζοντας μάθηση και ψυχαγωγία. Διευρύνουν τους ορίζοντές τους, καλλιεργούν την ευαισθησία τους και εξευγενίζονται.

Οι θετικές επιδράσεις των εθελοντικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων στα καταστήματα κράτησης είναι εμφανής και στους εθελοντές που συμμετέχουν σε αυτά. Οι εθελοντές νιώθουν χαρά, μεγαλώνει η ενσυναίσθηση που νιώθουν, αισθάνονται ικανοποίηση και πληρότητα. Υπάρχει μια εκατέρωθεν καλλιέργεια αξιών που οδηγεί σε ανταπόδοση και επαναπροσδιορισμό συναισθημάτων.

Στην Ελλάδα υπάρχουν δείγματα ενθαρρυντικά για συμμετοχή των πολιτών σε έμπρακτη εκδήλωση της προσφοράς που όμως η άγνοια του τρόπου με τον οποίο θα μπορούσαν να πράξουν

αυτό αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα. Δεν υπάρχει σαφή αλλά και εκτεταμένη πληροφόρηση επί αυτού με αποτέλεσμα οι άνθρωποι να θέλουν, να έχουν τη δυνατότητα που όμως να μην ολοκληρώνεται αυτή τους η προτροπή. Για την εκπλήρωση των εθελοντικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων χρειάζεται έρευνα εμπειριστατωμένη, αξιοποίηση κάθε δυνατής και συναφής πληροφορίας, ορθή εφαρμογή του προγράμματος, οργάνωση, παρακολούθηση της διαδικασίας, συγκέντρωση στοιχείων, δειγμάτων και διερεύνηση αυτών. Επιπρόσθετα συγκέντρωση και ανάλυση των αποτελεσμάτων και περαιτέρω αξιοποίηση των ευρημάτων για την αξιολόγηση του προγράμματος στο παρόν και το σχεδιασμό τους για το μέλλον.

ΤΡΙΤΟΣ ΑΞΟΝΑΣ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΕΡΓΑΛΕΙΑ

Κ·“.....Εγώ όταν άρχισα να διαβάζω να ψάχνω να δω τι γίνεται, το πρώτο που έβρισκα μπροστά μου, σε όλες τις χώρες κάνουν θέατρο, δηλαδή το πιο συνηθισμένο αντικείμενο σε όλο το κόσμο για τις φυλακές είναι το θέατρο. Τώρα πηγαίνουμε στη Βενετία, θα πάω τώρα.....σε ένα συνέδριο και το λέει " θέατρο στις φυλακές"....εκεί υπάρχει μια οργάνωση, το νίτο μίνοια, είναι τα θέατρα στις φυλακές, και ανήκουν σ' αυτή την οργάνωση μέσα, οργανωμένοι πάλι 83 θίασοι, 83 ομάδες που κάνουν αντίστοιχα σε 83 φυλακές, ίσως και σε περισσότερες, κάνουνε θέατρο. Λοιπόν το θέατρο είναι το πρώτο διότι παίζεις και μέσα από κει έχεις ένα ρόλο, εκφράζεσαι, ταυτίζεσαι με τον πρωταγωνιστή, λες πράγματα, ψάχνεις τον εαυτό σου,.... να παίζεις τον Σαίξπηρ. Και εμείς εδώ πρέπει να απαντήσουμε, μπορείς να παίζεις τους αρχαίους Έλληνες διότι έχουνε ακόμα πιο δυνατά και δυναμικά σενάρια γραφής, οπότε πάμε εκεί να παίζουμε τους αρχαίους Έλληνες κλασικούς και ειδικά τον Αισχύλο, Σοφοκλή, Ευριπίδη, αυτοί είναι οι βασικοί.....”

Το θέατρο βοηθά τους έγκλειστους να ταυτιστούν με πολλούς ρόλους. Και ιδίως το αρχαίο ελληνικό δράμα, που διακρίνεται από δυναμικά σενάρια και προσφέρει τη δυνατότητα να ταυτιστούν οι ηθοποιοί και το κοινό με πολλούς ανθρώπινους χαρακτήρες και να συνειδητοποιήσουν τη δράση και την τραγικότητα της ανθρώπινης ζωής. Σκοπός του θεάτρου είναι η κάθαρση.

Ε2·“.....Νομίζω πως η εκπαίδευση στα καταστήματα κράτησης είναι το Α και το Ω, η εκπαίδευση και η τέχνη σε μας. Με την εκπαίδευση μόνο μπορούμε να πετύχουμε την αλλαγή. Θέλουμε να αποκτήσουν αυτοσεβασμό, το είπα και πριν, θέλουμε να πετύχουν αυτοεκτίμηση αυτοί οι άνθρωποι, να μπορέσουν να σταθούν στα πόδια τους, ότι κι αν έκαναν ούτως ώστε να τους δεχτεί μετά η κοινωνία και να προχωρήσουν, όχι να βγουν και μετά να κάνουν τα ίδια και να ξαναμπούν, νομίζω σαν δασκάλα τώρα μιλάω το βλέπω και στους μαθητές μου, μόνο με την εκπαίδευση και την παιδεία μπορείς να τα πετύχεις όλα αυτά, η τέχνη το άλλο κομμάτι που είναι εκπαίδευση κι αυτό, είναι, πιο πρόσφορο το έδαφος με τον τρόπο αυτό να το πετύχεις γιατί μπαίνεις σε ρόλους, βλέπεις συμπεριφορές που δεν τις έχεις ξαναδεί.....Κάναμε στο πρόγραμμα με τα δικαιώματα..... ήταν μια σκινη, ήταν ένας αυτοσχέδιος διάλογος, ο ένας συμμετέχον ήταν ένα παιδί που γύρισε από το σχολείο και τον είχαν αποβάλλει γιατί κάτι είχε κάνει και ο άλλος ρόλος, ο άλλος έγκλειστος, ήταν ο μπαμπάς. Μπήκε ο γιος στο σπίτι και ανακοίνωσε στον μπαμπά ότι "αποβλήθηκα σήμερα". Ο έγκλειστος έκανε αυτό που έχει δει, αυτό που ήξερε όλα αυτά τα χρόνια, άρχισε να του φωνάζει. Όταν κάτσαμε στον κύκλο, στον αναστοχασμό, αφού είδαμε και άλλες συμπεριφορές είπε πως, "θα μπορούσα να κουβεντιάσω με το παιδί μου", "τι συνέβη;" "γιατί όντως ήταν στενοχωρημένος;" Δηλαδή είδαν κι άλλες συμπεριφορές μέσα από την τέχνη και άρχισαν ν' αλλάζουν και στάση, αυτό θα μπορούσαμε να πούμε, άρα είναι πολύ βασική και η εκπαίδευση μέσω της τέχνης.....”

Όταν η τέχνη χρησιμοποιείται στην εκπαίδευση τα αποτελέσματα είναι πολύ ευεργετικά. Η τέχνη ανοίγει δρόμους, αναπαριστά τη ζωή αλλά και προτείνει διεξόδους σωτηρίας. Μέσω των εκπαιδευτικών προγραμμάτων δίνεται η ευκαιρία να δουν οι εγκλειστοί και άλλες όψεις της ζωής. Πριν τον εγκλεισμό τους η πραγματικότητά τους σχετιζόνταν με τη βία και τώρα τους δίνεται μία διεξόδος επικοινωνίας μέσω του διαλόγου και της κατάφασης στη ζωή. Οι στόχοι του εγκλεισμού ισοδυναμούν με την προστασία της κοινωνίας, την επανένταξη και τη μείωση της υποτροπής των κρατουμένων.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ Γ' ΑΞΟΝΑ

Η τέχνη γενικότερα και η εκπαίδευση μέσα από την τέχνη καλλιεργεί την ψυχή και προάγει την ελεύθερη στάση ζωής απαλλαγμένη από φόβο, μισαλλοδοξίες και εγωκεντρισμούς, για μια αξιοπρεπή ζωή προς όφελος του κοινωνικού συνόλου. Δίνει εφόδια και τρόπους αξιοποίησης αυτών για την επιβίωση των ανθρώπων και την καλυτέρευση της ποιότητας ζωής τους. Η εκπαίδευση μέσα από την τέχνη προσδίδει ικανότητα και αξιοσύνη στον άνθρωπο. Η εκπαίδευση και η καλλιέργεια της ψυχής οδηγούν τον άνθρωπο στο να αλλάξουν στάση απέναντι στη ζωή, να αλλάξουν την ίδια τους τη ζωή και τελικά οδηγεί στην αλλαγή του κόσμου προς το καλύτερο και το ουσιάδες. Η σχέση αυτή που δημιουργείται φέρει θετικά αποτελέσματα και στα δυο μέρη. Η συμβολή της τέχνης στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα των Καταστημάτων κράτησης είναι ιδιαιτέρως σημαντική και μόνο οφέλη μπορεί να έχει. Η τέχνη ανοίγει νέους ορίζοντες και προτάσσει τη θετική πλευρά της ζωής.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟΥ ΜΕΡΟΥΣ

Η ανθρωπιστική παιδεία, η δημοκρατική αφύπνιση και η καλλιέργεια της δημοκρατικής συνείδησης αποτελούν την απαρχή για τη δημιουργία μιας κοινωνίας ανοικτής προς όλους τους πολίτες της, μιας κοινωνίας αλληλέγγυας. Αυτό που χρειάζεται είναι μια παιδεία που θα δρα απερίσπαστα προς το κοινό καλό, μέσα από τη μετάδοση της γνώσης, της ειλικρινούς πληροφορίας, της μόρφωσης όλων. Είναι αναγκαίο να καλλιεργηθεί η ιδέα της εκπαίδευσης ως η μόνη διεξόδος απεγκλωβισμού. Η εκπαίδευση σε συνδυασμό με την τέχνη και μέσα από αυτή παρηγορεί, δίνει ώθηση για δημιουργία, ανοίγει ορίζοντες και ολοκληρώνει προσωπικότητες. Για να υλοποιηθεί ο στόχος αυτός ο εθελοντισμός είναι πολύτιμος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Αλεξίου, Θ.(2003).Κοινωνικές και ιδεολογικές λειτουργίες του εθελοντισμού και της εθελοντικής εργασίας. Θέσεις Τεύχος 83. (Διαθέσιμο on line):http://www.theseis.com/index.php?option=com_content&task=view&id=813&Itemid=29 Προσπελάστηκε στις 23/11/2022).

Αβδελά, Ε. (2013). Νέοι εν κινδύνω: Επιτήρηση, αναμόρφωση και δικαιοσύνη ανηλίκων μετά τον πόλεμο, Αθήνα: Πόλις

Ασημακόπουλος,Μ, Μεταφάς,Π, Οι Ελληνικές Φυλακές Τον 19ο Και Στις Αρχες Του 20ου Αιώνα. Τα Κτίρια Και Οι Μηχανικοί Τους Τεχνικά Χρονικά Μάρτιος-Απρίλιος 2008.

Αφουξενίδης,Α.(2008).Όψεις της Κοινωνίας των Πολιτών.Πάτρα.Συντονισμός Ανάπτυξης Εκπαιδευτικού Υλικού Και Γενική Επιμέλεια Εκδόσεων ΟΜΑΔΑ ΕΚΤΕΛΕΣΗΣ ΕΡΓΟΥ ΕΑΠ.

Αφουξενίδης,Α.& Γαρδικη,Μ. Η κοινωνία πολιτών στην Ελλάδα σήμερα . Διαθέσιμο στο <https://doi.org/10.12681/grsr.1010,ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/ekke/article/view/7566/7294> Τελευταία Πρόσβαση:27/12/2022).

Δημητρούλη,Κ. και Ρηγούτσου,Ε (2017). *Οδηγός για τους εκπαιδευτές Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας σε καταστάματα κράτησης*. Υπουργείο Εθνικής Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων. Γενική Γραμματεία Δια Βίου Μάθησης και Νέας Γενιάς. Ανακτήθηκε από: https://www.minedu.gov.gr/publications/docs2017/publications/docs2016/Odigos_SDE_low.pdf

Κασιμάτης Β., Μαρνελάκης Μ.,&Αρμπουνιώτη Β.(2007).Διαναπηρικός Οδηγός Εξειδίκευσης. Αθήνα. Πάντειο Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Κατσαμώρη, Θ.Ι. (2020). Εκπαίδευση για την Ιδιότητα του Πολίτη και κοινωνικά ευπαθείς ομάδες: η περίπτωση των Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας (ΣΔΕ) στις φυλακές. Διδακτορική Διατριβή. Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου Διαθέσιμη στο: <https://freader.ekt.gr/eadd/index.php.doc=48090&lang=el> (Τελευταία Πρόσβαση:2/3/2022).

Κάτσικας, Χ., Καββαδίας, Γ. , Η ελληνική εκπαίδευση στον ορίζοντα του 2000, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 1996.

Κόκκος, Α. και Συνεργάτες, Εκπαίδευση μέσα από τις Τέχνες, εκδ. Μεταίχμιο, Αθήνα 2011.

Κονιόρδος,Σ.Όψεις της σύγχρονης ελληνικής και ευρωπαϊκής κοινωνίας (2008)Πάτρα.Αφουξενίδης, Α, ομάδα εκτέλεσης έργου ΕΑΠ.

Κοντογιάννη, Α. (2018). Από το Ά-τοπο στο Ά-χρωμο της φυλακής,στις αποχρώσειςΖωής της Δραματικής Τέχνης στην εκπαίδευση μέσω του εθελοντισμού.Θέατρο και Εκπαίδευση,Τεύχος 19. Διαθέσιμο στο:http://theatroedu.gr/Portals/0/main/images/stories/files/Magazine/T19/T19_Kontoginnh_GR.pdf?ver=2020-06-30-130533-953 (Τελευταία Πρόσβαση: 3/2/2022)

Κουράκης,Ν. (2005). Ποινική Καταστολή. Αθήνα. Σάκκουλας.

Μαστορίδης, Γ. (2012). Παιδεία και Κοινωνία, Αθήνα:Ιδιωτική
Νίκου, Δ. (2021). Η έννοια της ευαλωτότητας και η τυποποίηση των ευάλωτων ομάδων του πληθυσμού στο ελληνικό σύστημα κοινωνικής πρόνοιας. Κοινωνική Πολιτική, 15, 68-91.

Παπαγεωργίου, Γ. (2014). Ποσοτική έρευνα. Ανακτήθηκε από: http://sociology.soc.uoc.gr/regasoc/wp-content/uploads/2014/10/Microsoft-Word-Papageorgiou_DEIGMATOLHPTIKH1.pdf.

Πέτσας ,Ι.(2017). Χαρακτηριστικά και αξίες των κρατουμένων στα Ειδικά Καταστήματα Κράτησης Νέων και η άσκηση του δικαιώματός τους στην εκπαίδευση. Διδακτορική Διατριβή Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου. Διαθέσιμη στο:
<http://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/41270> Τελευταία Πρόσβαση:(29/12/2022).

Ρηγούτσου. Ε, (2005). Συμβουλευτική? κρατουμε?νων, Υπουργείο Εθνικής Παιδείας & Θρησκευμάτων Γενική Γραμματεία Εκπαίδευσης Ενηλίκων Ινστιτούτο Διαρκούς Εκπαίδευσης Ενηλίκων, Αθήνα.

Σοφός, Α., &Κασσίμη, Μ. (2016). Mentoring και Εθελοντική εργασία στην εκπαιδευτική διαδικασία. Παιδαγωγικά ρεύματα στο Αιγαίο, 9(1), 6-22.

Στασινοπούλου. Ο., (2011) Ενοιολόγηση και Οριοθέτηση του Εθελοντισμού στην Ιστορική του Εξέλιξη. Στην Δ ? Συνδιάσκεψη Γυναικών Εκπροσώπων Ι.Μ. Ειδική Συνοδική Επιτροπή Γυναικείων Θεμάτων της εκκλησίας της Ελλάδος. Αθήνα. (Διαθέσιμο online: http://www.ecclesia.gr/greek/holysynod/committees/woman/oria_ethelontismou.pdf Προσπελάστηκε στις 23/11/2022).

Στραβοσκούφης Θ. (2016). Κοινωνική Ανάπτυξη, Κοινωνία Πολιτών και ΜΚΟ. Ένας διαδραστικός θεσμικός μηχανισμός. The Greek Review of Social Research, 120, 93-133.
<https://doi.org/10.12681/grsr.9500> Τελευταία Πρόσβαση:(29/12/2022)

Τσιώλης, Γ., (2014) Μέθοδοι και τεχνικές ανάλυσης στην ποιοτική έρευνα. Επίμετρο: Κασσέρι, Ζ., Αθήνα: Κριτική.

Φερόνας Α. (2019), Κοινωνικός Αποκλεισμός και Κοινωνική Αλληλεγγύη στην Ελλάδα της Κρίσης, εκδ. Διονικός.

ΞΕΝΗ

Bayer, A., Grossman, J.,B. and DuBois, D., L.(2013).School-Based MentoringPrograms:Using Volunteers to Improve the Academic Outcomes of Underserved Students, MDRC.(Διαθέσιμο on line: 21/11/2022).

Caldarella, P., Gomm, R. J., Shatzer, R. H., & Wall, D. G. (2010). School-based mentoring: A study of volunteer motivation and benefits. International Electronic Journal of Elementary Education, 2(2),199–214.

Garvey, J, D.(2002). Mentoring Beginning Teachers. Program handbook The Alberta teachers' association Edmonton pp.1-17(Διαθέσιμοon line: <http://docplayer.net/8368725-Beginning-teachers-program-handbook.html> προσπελάστηκε στις 21/11/2022).

Johnston, H. (2021). Corrupting and saving: moral contamination, prison education and prison

history. *The Howard Journal of Crime and Justice*, 60(S1), 109-118.

Laursen, J., & Laws, B. (2017). Honour and respect in Danish prisons: Contesting ‘cognitive distortions’ in cognitive-behavioural programmes. *Punishment & Society*, 19(1), 74-95. Doi: 10.1177/1462474516649175

Pettit, M., and Kroth, M. (2011). “Educational services in Swedish prisons: successful programs of academic and vocational teaching”, *Criminal Justice Studies: A Critical Journal of Crime, Law and Society*, No.3, Vol 24, pp: 215-226

Tracey, D., Hornery, S., Seaton, M., Craven, R., G., and Yeung, S., A., (2014), *Volunteers Supporting Children With Reading Difficulties in Schools: Motives and Rewards* *School Community Journal* Vol. 24, No. 1 pp.49-68 (Διαθέσιμο online: <http://www.adi.org/journal/2014ss/SCJSpringSummer2014.pdf> προσπελάστηκε στις 21/11/2022).

Rochester, C. (2006). *Making sense of volunteering*. London, the Commission on the.

Darja Kragt & Djurre Holtrop (2019) *Volunteering research in Australia: A narrative review*, *Australian Journal of Psychology*, 71:4, 342-360, DOI: 10.1111/ajpy.12251

Omboto, J.O (2010) *Challenges Facing the Control of Drugs and Substances Use and Abuse in Prisons in Kenya: The case of Kamiti Prison.* ” Unpublished MA Project, University of Nairobi.

Onyango, O. J. (2013). The challenges facing rehabilitation of prisoners in Kenya and the mitigation strategies. *International journal of research in social sciences*, 2(2), 39-43.

O’Sullivan, R., Hart, W., & Healy, D. (2020). Transformative rehabilitation: Exploring prisoners’ experiences of the Community Based Health and First Aid programme in Ireland. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 26(1), 63-81.

Wilson, D., Caulfield, L., & Atherton, S. (2009). *Good Vibrations: The long term impact of a prison based music project*. *Prison Service Journal*, 182, 27-32.

Wolford, B. I. (1989). “Correctional facilities”. In Merriam S. B. and Cunningham P. M. (Eds.),

Handbook of adult and continuing education (pp. 356-368). San Francisco: Jossey-Bass.

ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

Δαμιανός, Π. (2018). *Εκπαίδευση στη Φυλακή: Δικαίωμα για τους Κρατούμενους – Υποχρέωση για την Πολιτεία*. Διαθέσιμο στον ιστότοπο του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων: <https://www.minedu.gov.gr/news/33133-25-02-18-ekpaidefsi-sti-fylaki-dikaioma-gia-tous-kratoymenous-yproxresosi-gia-tin-politeia> (Τελευταία Πρόσβαση 6/12/2022).

Μήτση, Ι. (Μάιος, 2021). Το έργο του Ιωάννη Καποδίστρια στην εκπαίδευση. *OfflinePost*. Διαθέσιμο στο: <https://www.offlinepost.gr/2021/05/22/to-ergo-tou-ioanni-kapodistria-stin-ekpaideysi>. Προσπελάστηκε 18/10/22

Μισυρλή, Μ.Δ. (χ.χ.). Το «Saved by a Greek Stray» στις Γυναικείες Ελληνικές Φυλακές. *CrimeTimes*. Διαθέσιμο στο: <https://www.crimetimes.gr/to-saved-by-a-greek-stray-stis-gynaikeies->

ellinikes-f/ (Τελευταία Πρόσβαση: 6/12/2022).

Προσπαθώντας TV. (2021). Πως στήθηκε εκ του μηδενός η τηλεκπαίδευση στις φυλακές νέων Αυλώνα. Euronews. Διαθέσιμο στο: <https://www.youtube.com/watch?v=zC5vwCJJWM4> .Προσπελάστηκε 7/9/22

<https://www.enpel.gr/2022/11/%CF%84%CE%BF-%CE%AD%CE%B3%CE%BA%CE%BB%CE%B5%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%BF-%CF%86%CE%B5%CE%B3%CE%B3%CE%AC%CF%81%CE%B9-%CE%BF%CE%B9-%CF%83%CF%85%CE%B3%CE%B3%CF%81%CE%B1%CF%86%CE%B5%CE%AF%CF%82-%CE%BC%CE%B1/> Προσπελάστηκε στις 5/12/22

<https://www.formedia.gr/2022/11/30/fylakes-larissas-fylakes-kratoumenoi-epikoinonoun-metaxy-tous-meso-tis-technis/> Προσπελάστηκε στις 5/12/22

<https://www.crimetimes.gr/%CE%B8%CE%AD%CE%BB%CF%89-%CE%BD%CE%B1-%CE%B4%CF%8E%CF%83%CF%89-%CE%B5%CF%85%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CF%81%CE%AF%CE%B1-%CF%83%CE%B5-%CE%B1%CF%85%CF%84%CE%BF%CF%8D%CF%82-%CF%80%CE%BF%CF%85-%CE%B4%CE%B5/> Προσπελάστηκε στις 5/12/22.

<https://www.postmodern.gr/2021/02/03/theatrikes-drasesis-stis-fylakes-mia-the/> .Προσπελάστηκε στις 5/12/22.

Πυργιωτάκη, Ι.Ε. (2020). Ο Ιωάννης Καποδίστριας και η Ελληνική Εκπαίδευση. Διαθέσιμο στο: <https://syndesmos1971.wordpress.com/2020/11/26/%CE%BF-%CE%B9%CF%89%CE%B1%CE%BD%CE%BD%CE%B7%CF%83-%CE%BA%CE%B1%CF%80%CE%BF%CE%B4%CE%B9%CF%83%CF%84%CF%81%CE%B9%CE%B1%CF%83-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%B7-%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%B7/> (Τελευταία Πρόσβαση: 6/12/2022)

Χατζόπουλος Γιώργος (Απρίλιος 2017),Ο Δημήτρης Γληνός στην Ακροναυπλία,Αφιέρωμα στο Δημήτρη Γληνό από το περιοδικό Επιθεώρηση Τέχνης τχ. 119-120. Διαθέσιμο στο: <https://www.cityofnafplio.com/2017/04/05/%CE%BF-%CE%B4%CE%B7%CE%BC%CE%B7%CF%84%CF%81%CE%B7%CF%83-%CE%B3%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%BF%CF%83-%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%B1%CE%BA%CF%81%CE%BF%CE%BD%CE%B1%CF%85%CF%80%CE%BB%CE%B9%CE%B1/>

KeyBooks.gr (χ.χ). Τα παιδιά που άλλαξαν μέσα από τα βιβλία. KeyBooks.gr. Διαθέσιμο στο: <https://keybooks.gr/%CF%84%CE%B1-%CF%80%CE%B1%CE%B9%CE%B4%CE%B9%CE%AC-%CF%80%CE%BF%CF%85-%CE%AC%CE%BB%CE%BB%CE%B1%CE%BE%CE%B1%CE%BD-%CE%BC%CE%AD%CF%83%CE%B1-%CE%B1%CF%80%CF%8C-%CF%84%CE%B1-%CE%B2%CE%B9%CE%B2%CE%BB%CE%AF/> (Τελευταία Πρόσβαση: 2/9/2022).

<https://www.crimetimes.gr/symposio-i-ekpaidefsi-stis-fylakes-inter-d/> Προσπελάστηκε 6/12/22

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΠΟΥ ΤΕΘΗΚΑΝ ΣΤΗ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

Στο εν λόγω παράρτημα παραθέτουμε τις ερωτήσεις που τέθηκαν στις συνεντευξιαζόμενες.

Ερωτήσεις προς Εθελοντές Εκπαιδευτές

1. Προσωπικά Στοιχεία Συνεντευξιαζόμενου
Όνομα
Επαγγελματική Ιδιότητα
Σπουδές
Με ποιον τρόπο συμμετέχετε στο εν λόγω πρόγραμμα
(Αναφορικά τα προγράμματα που εφαρμόζονται)
2. Τι είναι "Εθελοντισμός" γενικά και ειδικότερα στα καταστήματα κράτησης για εσάς; Ποια μορφή και χαρακτηριστικά του προσδίδετε;
3. Ο Εθελοντισμός είναι επιλογή; Γιατί επιλέξατε να προσφέρετε με αυτόν τον τρόπο και σε αυτόν τον χώρο; (εντός ενός καταστήματος κράτησης και όχι από έναν άλλο χώρο;)
4. Ποια η γνώμη σας για τη σύγχρονη κοινωνία στην οποία ζείτε, εργάζεστε και δραστηριοποιείστε όσον αφορά τον εθελοντισμό ως προς τις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες και ειδικά για τους έγκλειστους στα καταστήματα κράτησης;
5. Στα καταστήματα κράτησης που εμπλέκεστε, προσφέρετε ποια η δομή της" έγκλειστης κοινωνίας"; Ποιο το υπόβαθρο των έγκλειστων;
6. Μέσα από την εμπειρία σας ποιοι πολίτες όντας έγκλειστοι είναι πρόθυμοι, δηλώνουν ενδιαφέρον να συμμετάσχουν στα αντίστοιχα προγράμματα.
7. Ποιες Πολιτικές για τις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες όσον αφορά την εκπαίδευση εφαρμόζονται στα καταστήματα κράτησης που εμπλέκεστε, προσφέρετε;
8. Ποιος ο ρόλος ή και ο λόγος της εκπαίδευσης στα καταστήματα κράτησης; Τι αναμένεται να συμβεί; θέλετε, προσδοκάτε, επιδιώκετε;
9. Ποιες είναι οι προσδοκίες από την προσφορά σας, μέσα από αυτά τα προγράμματα.
10. Γιατί μέσα από την Τέχνη; Και από κάθε έκφραση αυτής;
11. Ποια τα συναισθήματα που δημιουργούνται πριν, κατά τη διάρκεια της υλοποίησης ενός ανάλογου προγράμματος που εμπλέκεστε και μετά το πέρας αυτού; Τελικά αυτό που μένει είναι;
12. Ποιες Αξίες πιστεύετε πως καλλιεργούνται πριν, κατά τη διάρκεια και μετά το πέρας ενός ανάλογου προγράμματος;

13.Θα μπορούσατε να διακρίνετε κάποιες από αυτές σε εσάς και κάποιες στους συμμετέχοντες έγκλειστους πολίτες;

14.Υπάρχουν παραδείγματα ή και στοιχεία που θα μπορούσαμε να αναφέρουμε ως αντίκτυπο, για πολίτες πρώην έγκλειστους, που έχουν συμμετάσχει στα εν λόγω προγράμματα, κατά την επανένταξή τους στο κοινωνικό σύνολο;

15.Η δική σας Ιστορία; Στιγμή; Λέξη; Συναίσθημα; Που θα θέλατε να μοιραστείτε, να γνωστοποιήσετε σε όλους μας;